

ció, la del Sepulcre, que ja existia feia temps a la catedral. I almenys aquesta vegada sí que s'observà una tònica que sembla fou seguida a Girona, consistent en posar la capella del Sepulcre en un lloc elevat i molt pròxim, però addicional, de l'església, com succeí a Sant Pere de Galligants.

També pel mateix document ens enterem que en aquest altar, que per tant devia ésser consagrat, s'hi feien Sagramentals. Això és clar.

Finalment, tothom sap que l'altar major o principal de la catedral romànica estava dedicat a Santa Maria, i en l'actual museu catedralici el visitant pot admirar la magnífica talla d'una maredeu romànica en fusta que, segons que sembla, anava recoberta de plata, i que segurament devia presidir aquest altar.

També hem vist que ja en aquesta construcció originària del segle XI una altra capella o altar estava dedicat a Santa Anastàsia. Ja en teniem constància documental, però el document que acabem d'analitzar ens ho confirma.

Igualment hem de donar per segur que una altra capella de la catedral romànica era la que estava dedicada a Santa Catarina d'Alexandria, advocació que després passà a la construcció gòtica i s'ha mantingut fins avui en la capella que es troba ja en el deambulatori o girola i que ve a continuació de la capella actual del Corpus.

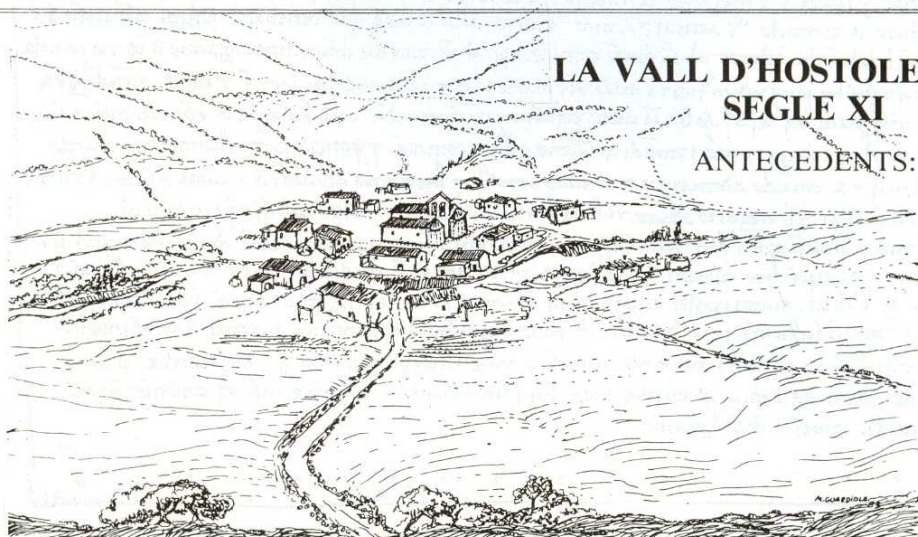
Cal tenir en compte que, més o menys a la línia que hi hagué la capçalera de la catedral romànica, hi trobem encara avui la capella dedicada des de molt antic als Sants Evangelistes, si bé més tard era la capella de Santa Elena i hostetjava el magnífic retaule renaixentista d'aquesta Santa sortosament conservat fins avui. Es ben vistent encara el parament romànic del presbiteri o capçalera i d'uns murs d'aquesta capella. Sobre aquesta capella hi ha alguna opinió divergent per si pertanyia a la primitiva construcció romànica de la catedral o si era una capella particular del primitiu palau episcopal. Això últim no ho veig gaire fàcil d'entendre. Crec que cal relacionar aquesta capella d'alguna manera amb la catedral romànica, però ja és més difícil de poder determinar si estava inclosa a l'interior de la capçalera romànica i era una més de les capelles

d'aquesta, o bé si només hi estava enllaçada d'alguna manera. Tanmateix sempre farà pensar molt el fet que, a criteri de molts, la catedral romànica tenia els seus absis aproximadament en la línia de l'absis d'aquesta capella de Santa Elena o al menys no devien sobrepassar gaire aquesta alineació.

Són, doncs, quatre les capelles relacionades amb la construcció originària de la catedral romànica, que acabem d'enumerar. I ara, en el document que ocupa la nostra atenció trobem encara una altra capella, que estava dedicada al Sant Sepulcre, també en la primitiva catedral romànica. Potser tot això, doncs, podria fer-nos arribar a la conclusió que aquesta catedral, aixecada pel bisbe Pere Rotger amb l'ajut de la seva germana la comtessa Ermessenda, era una església amb un transepte de cinc o set absis. És una afirmació arriscada. Per una part, sabem que l'església de Santa Maria de Ripoll, obra d'Arnulf, abat de Ripoll i bisbe de Girona, consagrada l'any 977, era de cinc naus, i l'ampliació que l'abat Oliba féu d'aquesta església d'Arnulf consistia en un transepte de set absis i una nova façana flanquejada de dos campanars. I és ja un lloc comú afirmar que l'abat Oliba, bon amic i conseller de la comtessa Ermessenda i que assistia a la consagració de la seu romànica de Girona, tingué un impuls decisiu en l'art constructiu del romànic llombard i intervingué, adés personalment, adés amb els seus coneixements i ensenyances, fruit dels seus viatges, en l'aixecament o endegament de moltes construccions romàniques del nostre país. És molt probable, doncs, l'influxe d'Oliba en la construcció de l'obra de Pere Rotger aquí, a Girona.

Però també cal dir que no tenim prou coneixement de l'estructura arquitectònica d'aquesta catedral de Pere Rotger, ni tampoc és clara la funció que tenia l'esmentada capella de Santa Elena en aquesta catedral romànica. Per això hem dit que qualsevol afirmació concreta que ens pot abellir de fer sobre aquesta construcció de la seu romànica de Girona, en mala hora destruïda, i en especial de la seva capçalera, és sempre arriscada. Però ja podem restar satisfets d'haver trobat aquestes dades fins ara inèdites sobre els antiquíssims altars de Santa Anastàsia i del Sant Sepulcre.

Josep Calzada i Oliveras

La Parròquia de Sant Feliu de Pallerols als voltants de l'any 1000: unes poques cases al voltant de l'església romànica.

LA VALL D'HOSTOLES EN EL SEGLE XI ANTECEDENTS:

Dibuix M. Guardiola.

Fer o intentar fer la història de la Vall d'Hostoles és un treball òbviament complicat. Per una part la raresa de documents en temps tan reculats, i per l'altra, el problema s'agreuja en un món tan petit i aïllat com és la Vall d'Hostoles ben coneguda, però molt poc estudiada. Quan algun historiador n'ha fet esment és perquè l'ha relacionada amb investigacions d'altres comarques, ací i allí es troben petites referències sobre personatges, però mai no s'ha emprès cap tasca sistemàtica d'investigació.

Per això hem quedat sorpresos amb la gran quantitat de documents que hem trobat arreu: a les cases pairals de la Vall, als Arxius de la Corona d'Aragó, al Diocesà i al Municipal de Girona, per no citar més que els més consultats.

La història documentada de la Vall d'Hostoles, cal cercar-la tot just el primer mil·lenni ha acabat, però sens dubte la real història comença abans. No ens referirem a temps anteriors a la Marca Hispànica, sinó a partir de l'establiment d'aquesta. Als seus començaments, a finals del segle VIII o primera del IX, és quan cal cercar els primers establiments dels castells d'Hostoles, Puig Alder i Colltort i de les parròquies que tanta significació tindrien en la història de la Vall fins a arribar l'any 1.500. Molts investigadors s'han manifestat en aquest sentit: Salrach, Camps i Arboix, Calzada. (1)

La Vall d'Hostoles apareix en el context de la repoblació de la Marca des dels primers temps de l'entrada dels francs, ja que del 785 fins el 801, la frontera fou estàtica i les defenses de la zona reconquerida obligaren a crear un sistema defensiu que comprendria, entre altres, els tres castells esmentats. L'existència d'aquest sistema defensiu suposa a la seva vegada la d'un suport: el poblament. La vall per la seva gran fertilitat, estigué poblada des de l'època neolítica, però l'arribada dels berebers de Musa el 713, l'ocupació musulmana 713-785 i la intervenció dels francs en aquest darrer any, haurien contribuït a una gran despoblació.

Que la Vall estava poblada ja en el segle IX, en tenim certesa documental. Certament poca, però n'hi ha.

Proenca cita el fet de que les parròquies de la Vall del Llèmana i d'Hostoles estaven poblades en aquest segle. El rei franc Carles el Simple en un diploma de l'any 922 confirma les possessions de l'Església de Girona i cita un alou que hi havia: «...in Cuculio, in Valle Guntravi vel ipsas Medas...» en plena Serra de Font Pobra i parròquia de Cogolls. Un altre document que ens parla d'aquest poblament és l'acta de consagració de l'església del castell de Finestres, feta per voluntat del príncep anomenat Borrell (Comte de Barcelona) als idus d'octubre de l'any dotze regnant el Rei Lluís fill de Carles (947), on consta la donació a l'església de Santa Maria de Finestres, feta per «...Alesindus maso uno in Cucullos (Cogolls) cum suis terris et affrontatiombus ...» (2)

Plantejada la versemblança del repoblament de la Vall d'Hostoles, dues hipòtesis es plantejen. Foren com diu Bonnaissie, els colons que davallaren del Pallars o de la Cerdanya, els repobladors, o bé es pot pensar en una ocupació per «apriació», o per un precepte imperial com és el cas de la Vall de Joanetes, d'un grup «d'hispanos» instal·lats en el lloc per les autoritats franques, amb una missió militar-colonitzadora? Ens impulsa a plantejar

aquesta darrera hipòtesi el topònim de «*Ostolensi*» que detenta l'any 1002 Miró Senyor d'Hostoles, i la seva possible relació amb els: «...homines ostolenses vel Ispani...», dels que parla el precepte del Rei Carles el Simple, de l'any 899 (3).

Qualsevol que fora el mètode emprat, la Vall estava ja colonitzada entre el 800 i el 1.000, per una població dedicada a la ramaderia, caça, pesca i a una agricultura molt rudimentària amb un nivell d'alimentació molt baix, basat en els cereals, el pa i el vi.

La Vall d'Hostoles és una petita comarca natural formada per la conca alta del Riubrugent i els seus afluent: Riera de Sant Iscle, Riera del Vallac o Aiguabella i Riera de Cogolls, que configuren petites valls laterals. Està enclavada en plena Garrotxa i les colades dels volcans: «Can Tià» «Font Pobra», «Traiter» i «Artigues Roges» s'escolaren pels fons de les valls. (4). La configuració és ben definida en aquesta comarca natural contornejada per les cingleres del Far fins el Coll de Condreu, per La Salut fins el Coll de Bas, i per les serres del Corb, de Fontpobra i de les Medes. L'única sortida natural és per les riberes del Riubrugent, que per Amer i Anglès ens portaran cap a la plana de Girona. Aquesta configuració fou la base determinant de la seva unitat política i administrativa que l'ha tingut ben unida des de temps remots. Formà part des del primer moment, del comtat de Girona, el qual s'uní més tard al de Barcelona però guardant aquell, fins a començaments del segle XII un estatut perfectament individualitzat. Abans de l'any 1.000, la Vall estaria governada per un vicari, funcionari del Comte de Barcelona. Segons un procés complex que ara no podem estudiar, d'aquests vicaris neixeria la noblesa curial o primera noblesa catalana, que posseirà més endavant els feus i honors comtals. Amb motiu dels grans atacs musulmans, que es desenvoluparen fins finals del segle X, els comtes afavoriren la creació de castells i en alguns casos inclusivament en vengueren. En aquesta situació, els nous amos dels castells i els vicaris durant la primera meitat del segle XI, davant la debilitat del poder comtal, s'apoderaren del poder públic i dels honors i els convertiren en hereditaris. (5) Probablement el noble Miró d'Hostoles (1002-1033) i Eneas Miró (1033-1066) tingueren els seus antecessors en els vicaris que governaren la Vall en temps anteriors, com a funcionaris dels comtes. L'administració era senzilla. Fins el segle X el Comte de Barcelona ostenta tot el poder que exerceix per mitjà dels seus funcionaris. A partir del 1.040 es produeix l'aparició del domini d'Hostoles, infeudat pel Comte de Barcelona, a favor dels Senyors de la Vall. Aleshores el Senyor d'Hostoles nomena els «baiuli», espècie d'administrador i lligam entre ell i els seus vassalls: *Petri baiuli* (1.161) *Petri Sancti Felicis baiuli* (1174) *Petri de Cloper* (1.204) *Amalricus dei famulus et bajulus Mironis* (1.207). També nombra el jutge del Castell: *Arnaldo de podio iudice castro de Ostoles per nobili Ermesindis* (1.316). Quan als notaris, cal fer constar que fins el 1.290 no trobem documentat el primer: *Petri de Fonte notarius Vallis de Ostolesio*. Fins aquest any són els clergues els qui redacten les escriptures: *Petrus presbiter* (1.077), *Stephanus levita* (1.085), *Berengarius subdiaconus* (1.097), *Hermenbautus presbiter* (1.199). (6)

L'organització militar estava constituïda als castells d'Hostoles, Puig Alder i Colltort en els cims de les muntanyes, i per torres en el pla. Aquestes fortificacions construïdes en els primers temps de la marca, com a defensa contra la Hispania musulmana, foren el centre del poder dels vicaris, per passar a mitjans del segle XI a constituir el poder feudal dels senyors d'Hostoles. Les guarnicions eren petites però selectes, formades per *militēs* a qui el Senyor ennoblia i feia participar en les rendes, com foren, entre altres, *Dalmatius de Palaol* (1.276), *Raymundus de Portu* (1.284), *Dalmatius de Ruppe Salva* (1.295), *Guillelmus de Colletorto* (1.322), *A. de Sto. Romano* (1.322). Al front de cada castell hi havia un castlà. Un d'ells fou *Ermeniri de Collo Tortuensi* (1.017) (7).

Eclesiàsticament la Vall formava part del Bisbat de Girona, i les parròquies, molt antigues, de probable origen visigot, eren set: Sant Iscle de Colltort (1.020), Sant Feliu de Pallerols (1.034), Sant Cristòfol de Cogolls (1.085), Sant Miquel de la Pineda (1.176), Sta. Maria de les Encies (1.207), Sant Cristòfol de les Planes i Sant Pere Ça Costa. Aquestes parròquies foren també el primer nucli d'organització de les comunitats, però sense cap reconeixement del senyor feudal, com ostentadores de drets. Fins el 1.277 no trobem citada la «*universitas hominum de termino castro de ostolesio...*» (8), si bé a aquesta universitat no se li suposava encara cap reconeixement de drets. Fins l'any 1.369 no apareix el nom de vila en un document però, caldrà esperar fins a l'any 1.403, per que un Rei, Martí l'Humà, es dirigeixi a la comunitat de la Vall, representada pels «*probi homines*» i els hi concedeixi el privilegi de reunir-se i recaptar talls a fi de redimir les jurisdiccions que estaven en poder del Senyor d'Hostoles. (9).

Entre els anys 1.000 i 1.050 succeeixen dins de la societat catalana una sèrie de transformacions que la canviaran radicalment fins a invertir les relacions de propietat en el camp, d'una propietat on el petit aler lliure era el més representatiu, fins una altra on la propietat de la terra s'acumula en poques mans: nobles, grans aloers, monestirs. Església i nobles en són beneficiaris. Causes de tot això? En primer lloc els petits pagesos han anat perdent la seguretat que els donava la justícia comtal, l'autoritat de la qual queda en aquesta època notablement afeblida en contraposició amb la senyorial que fa la seva plena aparició. El Comte, perd o va perdent, la potestat que els veguers, abans funcionaris seus, detenen ara en plena propietat. Al créixer el poder i autoritat dels senyors jurisdiccional, generalment nobles, aquests requereixen l'auxili de soldats professionals, els «*militēs*» que els ajudaran en les tasques de repressió i per això participaran en les rendes del camp, fet que implicarà que l'expoliació dels pagesos sigui més crescuda. Tot això comportarà un fort creixement de les exaccions banals: impostos, gavelles, exaccions de totes menes i prestacions personals, sobre la classe dita dels rústics (10). Per tant és en trencar el mil·lenni, quan comença germinar una nova societat que serà el món medieval, el de la feudalitat i de les formacions nacionals. Entre un món i l'altre món, s'intercalà una època de profunda crisi moral i econòmica i els homes del temps en són afectats (11).

Diu Bonnaissie que el segle XI és un segle de

prosperitat per Catalunya. A compàs del creixement econòmic n'hi ha un altre d'intel·lectual. Els catalans escriuen molt. Mentre que a Europa, després de la dominació romana, el lloc de l'escriptura en la vida social, ha reculat considerablement, Catalunya ha restat quasi sola, a excepció d'algunes comarques italianes, fidel a l'acte escrit. La prova és proporcionada per l'excelsa riquesa dels arxius catalans dels segles X i XI, que conserven quasi tanta informació com els altres arxius d'Europa reunits. (12)

La Vall d'Hostoles no és pas l'excepció. Allí també s'escriu tot. Fins i tot una donació entre pares i fill. A 4 de les calendes de maig de l'any del Senyor del 1.039, Arnal i Azalzeu feren donació a llur fill Ramon, d'una peça de terra que tenien a la parròquia de Sant Feliu de Pallerols en el Comtat de Girona, en un lloc anomenat Palazol, a Riubrugent i que afrontava a orient en terres d'Ermengol, a migdia amb les alves del Riubrugent, a Ponent en terres d'Eldefred i a tramuntana en terra de dit Ermengol (13).

Els Senyors d'Hostoles d'aquest segle serien, com és natural, gent del seu temps, influenciats pel nou medi social i polític. És per això que creiem que Miró I d'Hostoles que formà part de la Cort Comtal de Justícia, ja en temps del Comte Ramon Borrell III, tingué una formació més lliberal que els seus successors, ja configurats pel nou món feudal. De tota manera, això és una pura especulació que no suporta cap anàlisi crítica. Desitgem trobar documents d'aquest segle que ens clarifiquin la situació a la Vall d'Hostoles, empresa en què no cal ésser massa optimistes (14). Si la relació dels Senyors d'Hostoles amb el Comte de Barcelona està mínimament documentada, més difícil és conèixer la relació entre els Hostoles i els seus vassalls en el segle XI. D'aquests que van essent cada vegada més rústics o inferiors, per utilitzar termes de l'època, se'n parla generalment poc, els documents escassegen, s'han perdut i rarament han arribat a nosaltres. En una societat que encara escriu poc, les relacions entre les esferes superiors —comtes i senyors banals— es traslladaren als pergamins sempre, però no així les relacions jurídiques i econòmiques en els nivells inferiors, ja que els documents, si existiren, eren generalment fets en un petit tros de pergami. És molt difícil que una família de petits pagesos hagi pogut conservar en el seu petit mas durant uns nou segles els documents que els interessaven.

Creiem d'una gran necessitat conèixer les relacions entre els senyors i els seus vassalls, i la que s'establí entre ells, aquests darrers. Sense aquesta informació que únicament cal cercar en cases pairals i masos de certa importància, mancarà el veritable coneixement de la vida dels homes dintre les seves petites comunitats. Una part de la Història de Catalunya en sofrirà les conseqüències.

Creiem necessari, abans d'entrar en l'estudi dels primers feudals a la Vall d'Hostoles, exposar a través dels entenedors i profunds conceptes de Ramon d'Abadal la crisi que provocà l'extinció definitiva de la Casa Carolíngia a les darreries del segle X. Abadal diu així: «L'Estat, el poder públic organitzat, que feia temps que s'anava debilitant i fraccionant, acabà per dissoldre's. El fet d'aquesta dissolució anava acompanyat d'una confusió en les idees bàsiques sobre l'autoritat, confusió motivada per l'ensorrament del legitimisme. A la pràctica

s'instaurà el regne de la força i de la violència: la vida esdevingué dura i perillosa per a tothom. Àdhuc l'autoritat dels comtes es debilità; inexistents els exèrcits permanents que havia conegut l'Estat romà i menyspreada la noció contenidora de la jerarquia reial, els nobles i potents de cada comarca, ajudats per llurs fidels i per colles mercenàries de trinxeraries, llauraren a llur albir en el saqueig dels béns d'altri; els pagesos vilatans, marxants, eren despullats arreu; els més dèbils sucumbien a les esgarrapades del veí més fort; l'Església i tot, en especial, era objecte continu de depredació en el seu ric patrimoni. Quan explicàvem la concessió de castells hem tingut ocasió d'assenyalar com en la motivació es parlava no sols dels enemics pagans, sinó també dels cristians insidiosos i dels adversaris cobejosos de les possessions episcopals; i és que els castells sumaren a llur funció bàsica de defensa contra l'enemic sarraí de la frontera, llur conversió en baluards d'atac i defensa en la lluita interior que bullia arreu. Perquè, és clar, l'operació no consistia en una societat en què uns picaven i altres paraven, sinó que els primers es picaven també entre ells; l'arquebisbe Guifre de Narbona ens ha donat un exemple de com també les altes jerarquies eclesiàstiques reaccionaven, i l'encomanament de castells que acabem de citar en dona un altre. Àdhuc els humils tenien llur manera de reacció; quan ja estaven despullats completament se sumaven a les colles de perdelaris que es dedicaven al pillatge, o bé, a les dels potents que el feien amb més envergadura. En rigor els qui rebien sempre era la bona gent, els dèbils, els ancians, les dones i les criatures i els homes de bona fe, possessors pacífics.

L'anarquia, però cansa a la llarga els mateixos anàrquics; la societat sempre neguitosa, cerca el repòs després d'haver buscat la inquietud, la jerarquia després de la disgregació. Si ningú no la imposa per dalt, cal que sorgeixi per baix, així es féu pels voltants del 1000 i així nasqué la jerarquia feudal un dels productes més autènticament populars, contra tot el que s'han figurat i continuen figurant-se generacions de semisaberuts que es creuen progressistes». (14 bis)

ELS PRIMERS FEUDALS DE LA VALL D'HOSTOLES: MIRÓ I

A Miró I d'Hostoles, seguint la cronologia de Monsalvatge, el trobem per primera vegada l'any 1.002 citat en un cartulari d'Urgell, esmentat, com un noble posseïdor de béns en el Comtat d'Osona. (15) Figura també documentat el 3 de juny del 1011 en la causa que promogué l'abat Guitart de Sant Cugat, presidida pel comte Ramon Borrell i la seva esposa Ermessenda, per raó dels desmans de Giritbert, on figura entre altres nobles i personalitats de la Cort comtal, *mirone ostolensis* (16)

El 13 de les calendes de juliol de l'any 1.015, Miró I suscriu la donació del comte de Barcelona, Ramon Borrell i la seva esposa Ermessenda, d'unes terres prop del riu Güell en la ciutat de Girona, destinada a la construcció de la nova catedral de Girona, ja que el Bisbe Pere Roger va emprendre la construcció del nou temple al·legant que l'anterior era antiquíssim i tan deteriorat, que en temps de pluges no podien celebrar-s'hi els Sants Oficis. Signà aquesta donació, entre altres magnats, *Miró Ostalensis*. (17) A l'any 1.017, Miró senyor d'Hosto-

les reté homenatge al comte de Barcelona. (18) En el 1018 al VIII de les calendes d'agost, apareix un altra vegada *Mirone ostalensis* formant part de la Cort comtal, en un contenciós entre Deusdedit, Bisbe de Barcelona i Ermefred, figurant entre el conjunt de *residentibus primatibus palatii*, qualificació que ja ens dona una idea de l'alta posició que ocupava Miró d'Ostoles, dins la noblesa catalana. (19) Al mateix any, el dia 21 d'Octubre, la comtessa Ermessenda i el seu fill Berenguer Ramon, ja que el marit Ramon Borrell, havia mort, dirimiren una qüestió promoguda per l'Abat de Sant Cugat, contra Seniofred de Rubí a causa d'unes terres que havien estat propietat de Filmiera. Aquesta vegada els components de la Cort comtal figuren sota la denominació de *nostris primatibus* i en la relació figura *Mirone ostalensis* (20). Hem de fer constar que en aquestes reunions s'aplegaven gent molt important com Ramon de Montcada, Hug de Cerverelló, Gombau de Besora, el Comte de Pallars, Seniofred Baral, el nostre Miró d'Ostoles, el Bisbe i el Vescomte de Barcelona i l'Abat de Sant Feliu de Girona, i com diu d'Abadal (21) hi solen figurar els caps de les cases nobles que seran després les grans cases de Catalunya.

A la mort de Ramon Borrell, la comtessa Ermessenda es trobà per testament del seu marit, Senyora dels Comtats, i exercí a més la tutoria del seu fill el comte Berenguer Ramon I, que la Història reconeixerà amb el sobrenom de «Corbat». Amb motiu de la tutela, Ermessenda va demanar judici per la invasió de l'alou d'Ullastret que havia fet el Comte Hug d'Empúries, reclamant la propietat de l'alou que ell havia venut temps ha a Ramon Borrell, i que declarava injustament venut, ja que ho fou en la seva minoria d'edat. Hug, va demanar que el plet es resolgués amb un combat entre cavallers, representants d'ambdues parts, cosa que Ermessenda no va admetre per prohibir-ho la llei «*Gothicae*». El judici es va celebrar a VIII de les calendes de setembre del 1.019, en presència del comte Bernat Tallaferro de Besalú, l'Abat Oliba i els anomenats «*Residentibus nobilibus*» entre els qui, en primer lloc, figurava «*Mirone Ostalensis*» (22)

En una altra sessió de la Cort Comtal figura també el nostre personatge. Aquesta vegada Adalbert Vescomte del Rosselló, demanava l'alou de Montgat, que li havia pres l'Abat Guitart. Aquest pogué provar que el posseïa en virtut de donació del Comte Ramon, obtenint el Monestir de Sant Cugat sentència favorable el dia 16 de juliol de 1.025 en presència de la Comtessa Ermessenda del Comte Berenguer Ramon i diferents nobles, entre ells: «*Mironi Ostulensis et alii quam plurimi viri*» (23)

Finalment a l'any 1.029 en una carta de franquesa otorgada pel Comte Guillem de Besalú, fill de Tallaferro, al Monestir besaluenc de Sant Pere figuren les signatures de Miró i Eneas, sense cap més referència. Es pot tractar de Miró d'Ostoles i el seu fill Eneas Miró, o sia, pare i fill. (24)

En un cas que estímem molt significatiu, Miró d'Ostoles hi participa des de la seva alta posició en la societat de l'època. A 15 de les calendes de febrer de l'any 1.032, tingué lloc amb gran solemnitat la consagració de l'església del cenobi de Ripoll. Per explicar l'acte prenem unes paraules de Ramon d'Abadal: (25) «Quan Oliba tingué completa l'obra de Ripoll, disposà la gran festa d'inaugura-

ció i consagració; amb quina il·lusió deuria preparar els detalls de la solemnitat recordant aquelles altres a les quals havia assistit en la seva infància fent costat al seu pare». L'Assemblea episcopal present a la inauguració confirmà al Monestir tots els seus béns, els privilegis papals i els preceptes dels reis francs. Estaven presents i signaren el document de consagració (26) moltes personalitats: el Bisbe Oliba, el Comte Ramon Berenguer, el Bisbe d'Urgell, el d'Albí, el de Carcassona, la Comtessa Ermessenda i entre els nobles Gombau de Besora, Bernat de Gurb, Arnald Mir de Tost i Miró d'Ostoles, entre altres. Com anècdota, esmentarem que la signatura d'aquest figura al costat del de la Comtessa Ermessenda, i que casualitat o no, la història dels Ostoles és una constant de fidelitat i ajuda a la Comtessa.

Amb aquestes dades ja podem deduir en principi la personalitat de Miró I d'Ostoles i l'existència d'un personatge que pertany a l'alta noblesa de Catalunya, amb una molt forta vinculació a la Casa Comtal de Barcelona, tant en temps de Ramon Borrell, com de Berenguer Ramon I i de la Comtessa Ermessenda, molt vinculada ella sempre al Comtat de Girona. Dos aspectes cal ressaltar de la relació de Miró I amb els Comtes de Barcelona. Primerament, la seva participació directa en judicis de la Cort Comtal, institució que fou sempre una garantia pels petits aloders. Poca cosa sabem de les funcions i competències de la Cort. Bonnaissie diu que de les competències d'aquestes corts només coneixem gairebé l'aspecte judicial. Però hom pot imaginar que s'estenien el conjunt dels sectors de l'activitat comtal (militar, diplomàtica i fiscal) i que dues categories de participants hi tenien un paper efectiu: els magnats i els jutges. Ramon d'Abadal, interessat per aquesta qüestió, diu que des dels temps de Ramon Borrell, si no abans, sovintegen les reunions de la Cort, derivació mixta de les corts carolingies i de les assemblees corrents judicials, ategint que Miró d'Ostoles figurava molt sovint en aquestes reunions. És evident que les ressenyes: «*primatibus, nobilibus, viri*» i d'altres ens estalvien d'insistir sobre el tema de la pertinença de Miró I a l'alta noblesa.

Un segon aspecte sobre l'alta posició de Miró, està relacionat amb altres activitats comtals, com és el cas de figurar en el document de donació dels comtes Ramon Borrell i Ermessenda a la Catedral de Girona, i la firma de l'Acta de Consagració de l'Església del Cenobi de Ripoll, fets que proven una confiança i una adscripció al cercle íntim dels Comtes de Barcelona.

Per tant, si considerem que no totes les fonts documentals han estat descobertes, que no sempre figuren relacionades totes les persones assistents als actes, ja que la fórmula: «*aliisque multis quorum nomina longum est...*» és molt freqüent en els documents comtals d'aquesta època, podem, sense exagerar, deduir que Miró I d'Ostoles ocupava un lloc pre-eminent a la Cort del Comte de Barcelona, i que tenia una gran influència sobre els comtes, arribant a ésser testimoni i executor testamentari de Berenguer Ramon el Corbat.

També hem de veure en Miró I d'Ostoles, un feudal més funcionari del comte, que no pas senyor independent. L'època en que governa a Ostoles (1.000-1.033) és un període crític que entra en el procés de feudalització català. La seva forta vincu-

lació al Comte de Barcelona ens inclina a plantejar aquesta hipòtesi, i deixar per el seu successor Eneas Miró, la implantació total del nou feudalisme a la Vall d'Hostoles.

En l'aspecte patrimonial la Casa d'Hostoles estava ben situada ja que a part de les rendes i drets derivats de la jurisdicció, posseïen extensos béns patrimonials en aquesta Vall i altres llocs situats en els comtats de Girona, d'Osona i de Besalú, fet que permet suposar la presència dels Hostoles en terres de Vic en temps de la frontera de la Marca, o bé en les èpoques de repoblació de la comarca, durant el govern de Guifré el Pelós (27)

Miró d'Hostoles era feudatari del Comte de Barcelona, per això el veiem el 1.017 prestant-li homenatge. Però presenta un problema el testament sagramental del Comte de Besalú, Bernat Tallaferro. En aquest document Bernat deixa el Comtat al seu fill Guillem, i si aquest no fos viu, al seu nét. Altrament del Comtat de Besalú i totes les seves pertinences, li dona: «*et ipso castello quem dicunt Finestres, cum ipsa castellania, et ipso castello quem dicunt Collotorto cum ipso alode qui est in Valle Sancto Acisclo, simul cum ipsa parroquia quod emit de Rodgario et uxore sua, et ipsos castellos quos dicunt Ostoles et Adeder cum ipsa castellania de Ostoles*». (28) Això podria significar que durant un període, certament breu, els Hostoles foren feudataris del Comte de Besalú per causes que en aquest moment ens són desconegudes. Fet que lliga molt poc amb l'homenatge que prestà Miró d'Hostoles l'any 1.017 al Comte de Barcelona, segons Montsalvatge, que ja hem citat.

Durant el transcurs de la seva vida i per la seva relació social, Miró I conegué i es relacionà amb grans personatges de la Història de Catalunya com són els Comtes de Barcelona Ramon Borrell, Berenguer Ramon, Comtessa Ermessenda, i a més l'Abat Oliba, el Bisbe Pere Rotger de Girona, el Comte de Besalú Bernat Tallaferro, Bofill Jutge, i els nobles de la Cort Comtal Barcelonesa. Tot això fa d'ell un home de gran influència en els afers de la naixent Catalunya, molt ben relacionat i al mateix temps influenciat pel concepte estricte i imparcial de la justícia que imparteix el Comte de Barcelona a través de la seva Cort, fet que s'interrompí amb la mort de Berenguer Ramon el Corbat, que més o menys coincideix amb la de Miró I d'Ostoles.

No hem pogut esbrinar res sobre la seva participació en fets militars, però és ben segur que participà en les convocatòries, fetes pel Comte de Barcelona i entre elles cal citar l'anada a Còrdova l'any 1.010.

L'última actuació de Miró d'Ostoles, segons Montsalvatge, seria en l'escriptura d'entrega del que Berenguer Ramon havia llegat a la Catedral de Vic, fet que ocorregué, segons Montsalvatge el 2 de les nones de maig del 1.035, ja que el Comte l'havia anomenat executor testamentari.

ENEAS MIRÓ D'HOSTOLES

Succeeix a Miró en la jurisdicció d'Ostoles, el seu fill Eneas Miró, al qual seguint l'exemple del pare, el trobem tota la seva vida activa des de 1.033 fins a 1.066, molt relacionat amb la comtessa Ermessenda, especialment quan aquesta es retirà al

seu comtat de Girona, i més tard amb el Comte de Barcelona Ramon Berenguer I. Els drets d'Ermessenda derivaven del testament del seu marit Ramon Borrell III i d'aquest fet s'en derivarien importants esdeveniments per la Història de Catalunya durant el segle XI.

El 30 de juliol del 1.033, la Cort Judicial de la que formaven part el Comte Ramon Berenguer, la Comtessa Guilla, la Comtessa mare Ermessenda i altres nobles, confirmà una sentència a favor del Monestir de Sant Cugat. Signà aquest document Eneas Miró. A l'any 1.035 es donà trasllat al darrer testament de Berenguer Ramon I en presència de la Comtessa Ermessenda de l'abat Oliba i dels «...*nobilium terrae Eneae Mironis, Amati Eldrici...*» (29) Veiem per primera vegada reunits a E. Miró i A. Eldric que seran sempre fidels col.laboradors i consellers de la Comtessa Ermessenda fins a la seva mort.

L'any 1.035 assumeix la governació del Comtat de Barcelona Ramon Berenguer I, nét de la Comtessa Ermessenda que regentà el Comtat per segona vegada i con a tutora del seu nét. El regnat de Ramon Berenguer es pot dividir, segons Bonnassie (30), en dues grans etapes. En la primera, el poder comtal és assaltat i els senyors jurisdiccionals s'independitzen formant un mosaic indescriptible de petits estats, molts d'ells fora de la influència comtal. En la segona, Ramon Berenguer recupera de dret el poder que se li havia escapat i mitjançant pactes va recobrant la potestat de molts castells i amb ells assoleix la hegemonia del Comtat de Barcelona. Però, al nostre judici, la recuperació de potestat és més formal que altra cosa. De fet, el Comte de Barcelona reconeix les jurisdiccions senyoriales, pràcticament autònomes, i amb això construeix un estat sobre bases feudals molt peculiars.

És, en aquesta etapa crucial en la Història de Catalunya, que visqué Eneas Miró d'Ostoles. Si Miró I estigué molt influenciat per la justícia del Comte, el cas d'Eneas Miró és diferent ja que en aquesta època la Cort Comtal havia perdut la seva eficàcia.

En 1.041, Ramon Berenguer I és obligat a abandonar el Comtat de Girona a favor de la seva àvia Ermessenda. Pel que sabem, els drets d'Ermessenda provenien del testament de Ramon Borrell, el seu marit, que li llegà el domini de dit comtat. Compta amb la fidel col.laboració dels magnats del Comtat, entre els que veurem sobresortir Eneas Miró d'Ostoles, la Vescomtessa de Girona i Amat Eldrich. Durant més de 10 anys la comtessa Ermessenda deté, sense compartir-lo amb ningú, el Comtat de Girona (31). Eneas Miró viu el temps de la crisi del Comtat de Barcelona i l'escissió del Comtat de Girona. La seva lleialtat a Ermessenda no l'impedeix fer vassallatge al nét, una vegada morta la comtessa. Creiem que és un home de criteri, però que no trenca amb ningú. Es Senyor d'Ostoles pel comtat de Girona, amb Ermessenda, com ho continuarà essent més tard, sota la sobirania de Ramon Berenguer I. Segurament es movia molt bé en els difícils ambients polítics d'aquest temps.

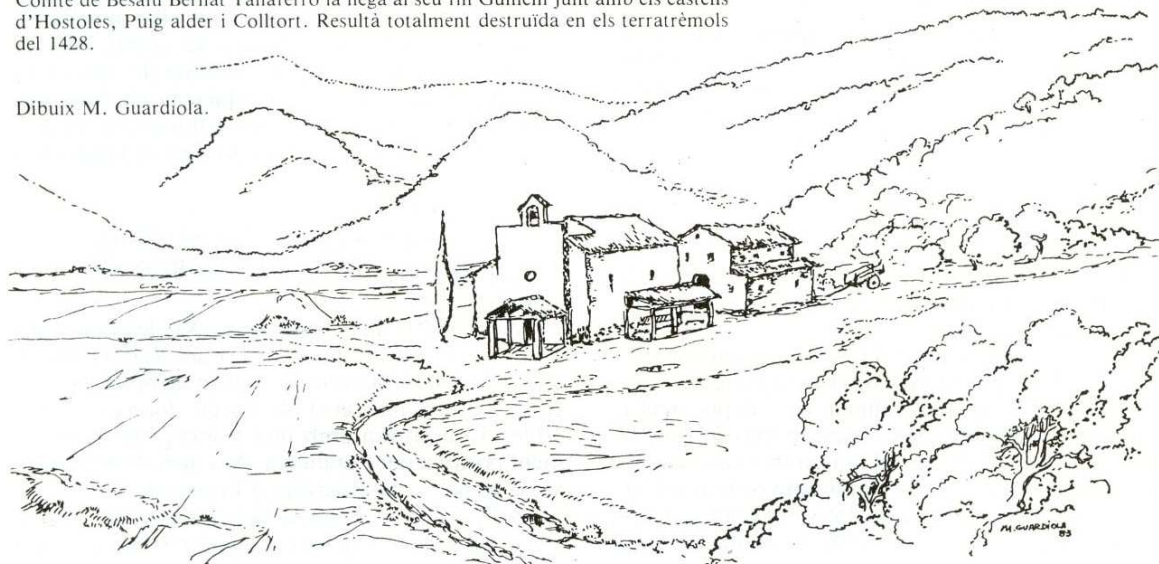
Formà part, com diu P. Bonnaissie de la noblesa defensora de l'ordre antic, els drets de la qual es derivarien dels primers establiments a la Marca Hispànica. Era un grup poderós el dels nobles del Comtat de Girona, capitanejats per Ermessenda i amb molta influència en els medis eclesiàstics. És un nucli que és defensa contra els assaltants que implantaran un nou ordre i un nou concepte feudal. El mèrit d'Eneas es d'haver resistit bé el pas d'aquesta crisi i entrar bé en la nova situació.

Viu també molt de prop els conflictes entre els comtats de Barcelona i Besalú, provocats especialment per qüestions frontereres i el punt més crític de les quals fou la controvèrsia per la possessió del petit però estratègic castell de Colltort, a la Serra de Font Pobre i situat en la pura línia de demarcació entre els dos comtats. Eneas Miró servia al Comte de Barcelona en aquest afer, però segurament vetllava també pels seus interessos, ja que el castell era un punt molt important per la defensa del domini d'Ostoles.

Com que la personalitat d'Eneas Miró desborda el marc de la Vall, per inserir-se en la Història

La vella parròquia de Sant Iscle de Colltort a la Vall d'Hostoles. A l'any 1.020 el Comte de Besalú Bernat Tallaferró la llegà al seu fill Guillem junt amb els castells d'Hostoles, Puig alder i Colltort. Resultà totalment destruïda en els terratrèmols del 1428.

Dibuix M. Guardiola.

de Catalunya, hem d'estudiar-la conforme els esdeveniments es vagin desgranant. Però per molt que ens esmercem en la investigació del personatge, solament el podrem endevinar a través d'uns quants documents, pocs per conèixer-lo bé, però suficients per intentar fer un esbós.

LES TRANSFORMACIONS JURÍDIQUES I SOCIALS A MITJANS DEL SEGLE

Diu també Pierre Bonnassie que cap els anys 1.050 la vegueria esdevé senyoria i que aquest moment és capital en la Història de Catalunya medieval. (33) Per la seva estructura agrària original el país havia escapat del règim de senyoria dominical i fins i tot hauria ignorat o quasi, tota forma de constrenyiment senyorial. Des d'ara és el castell i només d'ell que neixen les subjeccions que han de sotmetre els aloers i masovers lliures. El vell jurament de fidelitat dels homes lliures perd el seu caràcter públic i es transforma en homenatge. En aquestes condicions els castellans esdevenen els caps incontrolats de les comunitats pageses.

Una profundíssima transformació es produeix en la societat de la Catalunya Vella a mitjans del segle XI. Durant el mateix s'institueixen a Catalunya les cèlebres Constitucions de «Pau i Treva», de tanta importància en el món occidental i especialment a Catalunya i que tractaren d'estabilitzar una societat en creixent desordre.

La Pau i Treva de Déu era imposada, diu Rovira i Virgili, per efecte d'una imperiosa necessitat social. En les guerres privades entre els nobles, les baralles dels vassalls contra llurs senyors i sempre amb una follia en la lluita i amb intenció de fer a l'enemic tot el mal possible, eren malmeses les cases i els conreus, les collites cremades, atacats els poblats, violades les esglésies, robats el bestiar i les eines de treball. Abadal per la seva part, afegix que s'instaurà en aquests temps el regne de la força i de la violència: la vida esdevingué dura i perillosa per a tothom. Àdhuc l'autoritat dels Comtes es debilità, els pagesos, vilatans i marxants eren despullats arreu, els més dèbils sucumbien; l'Església era també objecte de contínues depredacions en el seu patrimoni. Les colles de perdularis, gent despullada dels seus béns, es dedicaven al pillatge.

Bonnassie dedica també molta atenció a aquests moviments de pau i treva que en el fons són la resistència a les exaccions i abusos dels nous senyors i que provoquen l'oposició pagesa, la de les ciutats i la de la mateixa Església.

La primea manifestació de les assemblees de Pau i Treva, que tindrien una llarga evolució, es troba en el Sínode de Toluges (Rosselló) el 1.027 en el que havia participat el Bisbe Oliba.

El 1.033 Oliba convocà a Vic una Assemblea de Pau que no solament ratificà el principi de la Treva, sinó que l'amplià.

El moviment de Pau i Treva anà evolucionant i si bé al començament no assistiren representants de l'autoritat civil fet que realment els feia poc operatius, a partir del mig segle l'aspecte canvià. Ramon Berenguer i Almodis no es limitaren a ratificar les decisions dels bisbes, ells també convocaren col·loquis de pau, i per la seva iniciativa es reuní el Concili de Pau de Girona, el 1.068. Com diu Bonnassie,

la Pau de Déu esdevingué la pau del Comte. Posteriorment foren inserides en la copilació dels Usatges de Barcelona.

Sense perjudici de retornar sobre aquesta qüestió, per la limitació que en temps del Rei Pere el Catòlic es farà contra els homes de remença, la gran extensió que dediquen Rovira i Virgili, P. Bonnassie i especialment Abadal als moviments de Pau i Treva, ens relleva d'insistir més, en aquest petit treball, sobre tan important qüestió (34).

Com a conseqüència de la pèrdua de llibertat del pagès en passar a dependre del domini senyorial, de l'augment de càrregues sobre la producció i en les prestacions personals, es produeix una modificació estructural que fa disminuir els petits aloers pagesos que no poden subsistir i passen a engruxir la gran propietat dels senyors, dels grans aloers i de l'Església. J.M. Salrach diu que a la Catalunya Vella la petita propietat agrària de caràcter lliure, va arribar cap a finals del segle X al límit de la seva expansió (34 bis).

És una època de selecció, els grans terratinents augmenten les seves propietats i els petits aloers i masovers van vendre i s'establiren en les terres que ja no eren seves, depenent d'ara endavant i durant segles dels grans propietaris.

El procés de senyorialització va créixer paral·lel a la minva de l'autoritat comtal des dels temps de Berenguer Ramon I i és en aquest temps que la pagesia està totalment indefensa a causa del buit de poder que s'ha produït i que s'ha substituït per una atomització a favor del poder senyorial.

Pel Comte de Barcelona, els temps eren també difícils segons ens diu l'historiador G.M. de Brocà (35): «... al Comte de Barcelona no sempre li era fàcil de reduir els magnats a l'obediència, no estaven regulades les relacions de vasallatge, ni organitzat sobre bases legals l'estat de dret creat per la general existència de senyors i vasalls. Invocant o seguint el costum de l'època, els senyors s'atribuïen el dret de desafiament o de moure guerres als altres senyors, àdhuc els qui estaven en grau superior dins la jerarquia feudal, qui posseïa un feu, es donava a si propis vasalls i aquestes subinfeudacions eren causa o ocasió de queixes, convertides en actes de violència dels primers senyors. S'atribuïen aquests el ple exercici de la sobirania amb dret a vides i a hisendes i el de circuit de murs els poblats i coronar de merlets les roques per a resistir les hosts dels comtes, llur caprici era llei, no respectaven els veredictes del tribunal del comte, exigien quantitats sense taxa per a l'esmena de delictes; a llurs mans passaven amb freqüència els bens que en morir tenia el vasall i atents a llur profit, es desentenien d'acudir en ajut del príncep i li negaven la fidelitat, és a dir els serveis...»

ERMESSEDA I L'ESCISSIÓ DEL COMTAT DE GIRONA

Arribada la meitat del segle XI, les lluites pel poder entre la Comtessa i el seu nét Ramon Berenguer I Comte de Barcelona, prenen un nou relleu i es concreten en una crisi de llarga duració, 1.041-1.056, i que finirà amb una avinença afortunadament positiva per Catalunya. Ara hem de prestar un xic d'atenció a la biografia d'Ermessenda.

A l'any 1.041, Ramon Berenguer havia arribat a la seva majoria d'edat per governar. Ermessenda

tenia drets sobre els comtats, drets que es derivaven del testament del seu marit Ramon Borrell. A fi d'arranjar el problema, s'establí una «*convenientia*» o pacte, mitjançant el qual el comte de Barcelona abandonava la sobirania del comtat de Girona a favor de la seva àvia. Diu Bonnassie que la tinença exclusiva de dit comtat per Ermessenda i les causes de les diferències amb el seu nét no són conegudes, però des de 1.041 l'enèrgica Comtessa deté sense compartir-lo amb ningú el Comtat de Girona, situació que duraria fins 1.056.

Que Ermessenda governà amb exclusivitat el Comtat, no hi ha dubte. El dia 2 d'abril del 1.041, es procedí a la nova elecció i consagració de l'Abat d'Amer. Estaven presents a la cerimònia el Bisbe de Girona Pere Rotger, la Comtessa Ermessenda, nobles, monjos i clergues, que testificaren la consagració del nou Abat «Pere». Es d'observar l'absència del Comte de Barcelona, significativa ens sembla, ja que no hi ha dubte que Ermessenda actua com a Comtessa sobirana (36). Es veu clar per aquest document i per altres, que Ermessenda està governant Girona amb l'ajuda del seu germà, el Bisbe de Girona i nobles del seu comtat, entre ells un tal Eneas, que pot ésser molt bé Eneas Miró d'Ostoles, que per aquest temps era vassall d'Ermessenda per honors que tenia a la Vall d'Hostoles en el Comtat de Girona.

A 7 de les kalendes de juny de 1.042, Ermessenda i el seu germà estan dedicats a l'equipament i dotació del Castell de Benedormiens a la Vall d'Aro, a fi de reforçar la defensa costera contra atacs dels sarraïns. La defensa del castell, amb gent de peu i a cavall, fou confiada al Monestir de Sant Feliu de Guíxols. Signen Eneas Miró d'Ostoles i el que és més curiós, el Comte de Barcelona que figura en el document com un testimoni més, fet que ens confirma que en aquesta data el comte no tenia res a veure amb la sobirania del Comtat de Girona, si bé es mantenia una certa relació entre àvia i nét (37).

La situació s'agreuja entre 1.042 i 1.045. Un conveni, que es pot fixar entre aquests anys pactat entre el Comte de Barcelona i Mir Giribert, poderós personatge que s'arriba a anomenar Príncep d'Olèrdola, establia que aquest es comprometia a ajudar al Comte de Barcelona en les lluites contra Ermessenda (38). També per aquests anys, té lloc el jurament de la Vescomtessa de Girona i del seu fill Ponç de Cabrera en el sentit de jurar que en avant seran fidels al Comte Ramon Berenguer I per raó dels seus dominis, exceptuant el que Comtessa Ermessenda es retenia a la ciutat de Girona i al seu comtat «fins aquell dia en que finiran totes les renyines amb ella, ja que li ha de portar fidelitat mentre visqui i, després que sigui morta, semblant donaran ajuda» (al Comte) (39).

Com es veu, el jurament de fidelitat és a Ermessenda pels honors que la Vescomtessa Ermessenda i el seu fill tenien per ella en el Comtat de Girona.

En el 1.045, Ramon Berenguer I atorgà a favor de Ramon Miró d'Ostoles, probable germà d'Eneas Miró, una renda de 6 unces d'or per la parròquia de Vilamajor i li manifesta que quan Ermessenda fos morta i ell recuperés el Comtat de Girona li retornaria en feu la Parròquia. Bonnassie opina que d'aquesta forma el Comte de Barcelona estava subornant els homes de la Comtesa ja que aquesta parròquia, situada en el Comtat de Giro-

na, no tornarà a Ramon Berenguer fins a la mort de la seva àvia. El document és prou explícit sobre les possibilitats del Comte de Barcelona de no recuperar Girona fins a la mort d'Ermessenda. (40)

És ben cert que en aquesta època el comtat de Barcelona passava hores baixes. Per una banda, els greus problemes provocats per l'escissió de Girona per Ermessenda i els seus nobles que Bonnassie qualifica com «defensors de l'ordre antic», per altra banda la revolta de la noblesa del Penedès acabada per Mir Giribert, que incomplia així la promesa de fidelitat feta. Tot plegat reduïa al Comte de Barcelona al comtat del mateix nom, i els possibles pactes que es podien formalitzar entre els seus adversaris feia la situació delicadíssima. Malgrat això, amb prudència i un alt sentit polític, Ramon Berenguer I aconseguiria més endavant la reunificació dels comtats.

En 1.052 es procedeix a l'elecció i consagració del nou Abat de Sant Feliu de Guíxols. Estan presents la Comtessa Ermessenda, el comte Ramon Berenguer i el Bisbe de Girona, entre altres. Però és clar que està governant Ermessenda que és citada sempre en primer lloc. Pocs mesos després es produirà la unió entre Ramon Berenguer i Almodis. (41)

Malgrat que aquest és un període de lluites i tibantors, no es deixà de treballar per arribar a un acord. La unió del Comte Ramon Berenguer i Almodis precipitarà el trencament entre els dos comtes sobirans de Girona i Barcelona. L'elaboració del conveni prengué molt de temps i passà per alts i baixos i períodes crítics dels que no sabem res. Però el cert és que un document de l'Arxiu de la Corona d'Aragó ens permet conèixer certs detalls, l'estudi detallat dels quals ens dona idea de la complexitat d'aquesta operació. Un determinat dia, probablement de l'any 1.043, tingué lloc a la Catedral de Girona un acte de gran importància per la reunificació dels comtats de Girona i Barcelona. El document ens explica que uns clergues de la Catedral de Girona donaren fe d'haver vist i escoltat davant de l'altar consagrat a Santa Anastàsia que tres personatges del Comtat de Girona, la Vescomtessa Ermessenda, Eneas Miró d'Ostoles i Amat Eldrich, sortiren garants per la Comtessa Ermessenda a favor del Comte de Barcelona del compliment d'un primer termini (el conveni tenia 4 pactes) i que si no fos així, entregarien al comte de Barcelona determinats honors que per Ermessenda tenien en el Comtat de Girona. El comte de Barcelona estava present a la cerimònia, rodejat pels Comtes de Besalú, Empúries, Besier-Carcassona i molts nobles (42).

Pel document es veu ja la solució que fou molt laboriosa i passà per moments molt crítics, com són les excomunionis arrancades per Ermessenda a Roma, contra el seu nét i la nova esposa Almodis, que s'uniren l'any 1.052. Per tant entre 1.052 i 1.056 les relacions foren molt tibants i àdhuc s'arribà a un trencament total. Solament la pèrdua de vitalitat d'Ermessenda, que l'any 1.056 era ja una persona de molta edat i un sentit de responsabilitat de l'Estat posaren fi a un plet que estigué a punt de trastocar la història de Catalunya i que marcà la influència notable que en aquesta època tingueren a Catalunya la Comtessa Ermessenda i els nobles del Comtat de Girona, grup que Bonnassie creu associat en la defensa de vells privilegis conservats per la noblesa de Girona.

Per manca de documentació no podem seguir les vicissituds d'aquest gran conveni que es clouria l'any 1.056 amb la cessió d'Ermessenda a Ramon Berenguer I dels seus comtats (43).

A partir de 1.056 estem en un moment molt important per la Història de Catalunya: els inicis de la formació de l'Estat. A través dels homenatges i juraments de fidelitat dels altres comtes i dels nobles es van reagrupant sota l'autoritat de la dinastia barcelonessa els disseminats dominis. Ermessenda prestarà homenatge als comtes de Barcelona Ramon Berenguer i Almodis (44), Guillem de Besalú després d'alguns conflictes i reticències també, així com els de Cerdanya, Pallars, Empúries i Rosselló. Darrera els comtes molts nobles que han governat els seus dominis sense cap mena de control, seran cridats a l'ordre comtal i a través de les «convenientia» i dels juraments de fidelitat seran confirmats en els seus privilegis si accepten la superior autoritat del comte. Ens sembla que el conveni de cessió dels comtats per part d'Ermessenda a Ramon Berenguer I és el moment que inicia la veritable constitució de l'Estat.

La família Ostoles creiem que té una forta contribució a aquest procés. Sobretot Eneas Miró, senyor d'Ostoles, home de confiança i conseller de la Comtessa Ermessenda, que l'ajuda en la seva retirada a Girona 1.042-1.056, que garanteix els pactes que posaran la pau entre els dos comtats i posteriorment col·laborarà amb el Comte de Barcelona, primer a través de la submissió personal del seu domini d'Hostoles i més tard formant part de la Cort Comtal Barcelonessa. Segurament fou un home molt hàbil, de forta personalitat i bon coneixedor de la política, que es mantingué sempre fortament vinculat a la Cort governant.

També un altre personatge de la família Hostoles anomenat Miró Foguet, molt influent a la Cort Comtal, intervé freqüentment a les «convenientia», compres i donacions que fa Ramon Berenguer I per assentar bé el seu domini. Hem comptat que en els documents que es coneixen, Eneas Miró i Miró Foguet intervenen en 8 «convenientia», tres donacions i dues vendes en el període comprés entre 1.054 i 1.076. Els Ostoles foren també pioners de la conquesta de terres als àrabs com ho mostra la donació que fa a Miró Foguet en 1.058 Ramon Berenguer I del Puig de Forès (45) en terra erma del districte de Manresa, on s'establiria amb la condició de posar terres en cultiu, fer cases i fortaleces.

Per comprendre l'evolució política hem de prestar un xic d'atenció als governants del Comtat de Barcelona, sobre el que girarà tot el futur creixement que donarà lloc a Catalunya. De passada, podrem comprovar la forta relació existent durant tot el segle entre els Senyors d'Ostoles i els Comtes de la Casa de Barcelona.

992-1018	Ramon Borrell-Ermessenda. Comtes de Barcelona, Girona i Osona
1018-1023	Ermessenda - Minoria d'edat de Berenguer Ramon I
1023-1035	Ermessenda - Berenguer Ramon I. Govern en condomini
1035-1041	Ermessenda - Minoria d'edat de Ramon Berenguer I

1041-1056	Ramon Berenguer I - Ermessenda. En aquest període cal tenir en compte l'escissió del Comtat de Girona, regentat exclusivament per Ermessenda des de 1041 fins 1056
1052-1076	Ramon Berenguer I - Almodis (casada en 1052 i assassinada en 1071)
1076-1082	Ramon Berenguer II, anomenat Cap d'Estopes. Morí assassinat en 1082. Va governar en condomini amb el seu germà Berenguer Ramon II
1076-1097	Berenguer Ramon II, anomenat el Fratricida
1097-1131	Ramon Berenguer III el Gran

LA CONTROVERSIA SOBRE EL CASTELL DE COLLTORT

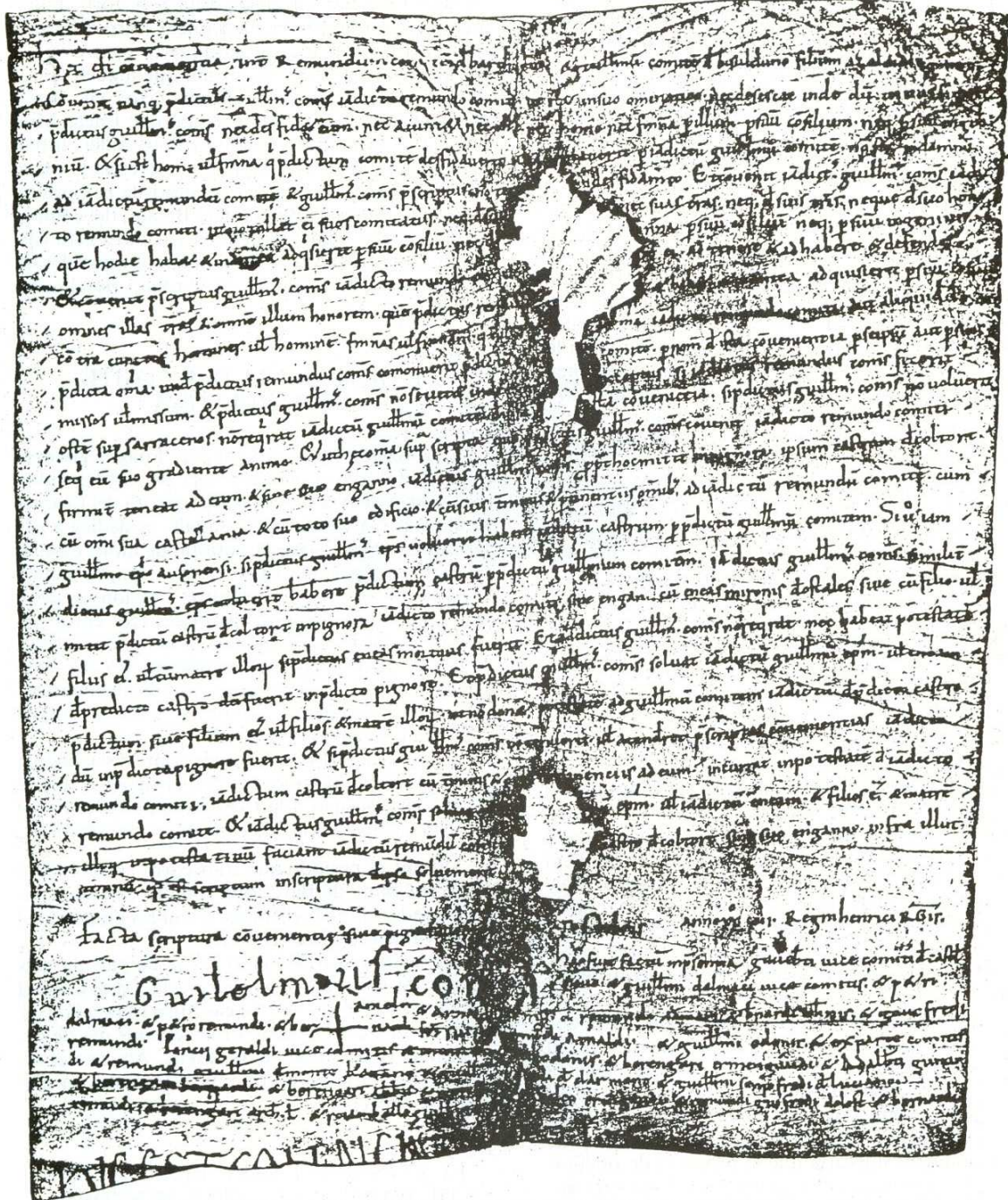
Si de la carretera que travessa la Vall d'Hostoles, entre la vila de Sant Feliu de Pallerols i el Coll de Bas, trenquem a la dreta, entrarem a la plàcida i assolellada vall de Sant Iscle de Colltort i si ens endinsem uns 4 quilòmetres ens trobarem davant l'antiquíssima església dedicada a Sant Iscle i que abans del 1.020 havia comprat el Comte de Besalú, Bernat Tallaferro, a un tal «Rodgario». Encara un xic més al fons de la vall, el caseriu de Colltort ens parla dels castlans del castell del mateix nom, emplaçat en la carena de la Serra del Corb i de Fontpobre que separen les Valls de Colltort i de Santa Pau.

Aquest castell per la seva situació geogràfica, situat en la frontera entre els comtats de Besalú i Girona, creà ja conflictes en el segle X, quan es feu la separació d'aquests dos comtats a conseqüència del testament de Guifre el Pelós (46). Entre els anys 1021-1035 el Comte de Barcelona, Berenguer Ramon el Corbat, per causes que no coneixem, cedí al de Besalú el castell de Colltort i en aquesta situació va continuar fins el 1053. Dintre del context de convenis que Ramon Berenguer I i Almodis establiren, quan es veieren forts per recuperar la hegemònia, proposaren al de Besalú, arranjar d'una vegada els problemes que els afectaven a la frontera. Aquest acceptà i es comprometé a retornar al barceloní l'escriptura de venda i donació que es feren els seus pares i al mateix temps reconegué el senyoriu directe sobre les potestats del de Barcelona en els castells de Finestres i Colltort (47).

De moment, el comte de Besalú acceptà, va prometre el casament amb Llúcia cunyada del comte de Barcelona, i fins i tot va assenyalar com a penyora de la seva paraula els castells de Portella i de Milany amb els seus castlans (48).

Entre 1.054 i 1.057 hi ha a l'Arxiu de la Corona d'Aragó dos pergamins sense data, pels quals el comte de Besalú empenyora els castells de La Guardia, Finestres i Colltort i en els que Guillem de Besalú reconeix al de Barcelona com a «seniori meo Remundo» (49).

Senyalarem de passada que en aquest document Ramon Berenguer I és reconegut indistintament com a Comte de Girona, Comte de Barcelona i comte d'Osona. En aquest mateix any Guillem II suscriu carta de donació i dot a favor de Llúcia, per la que li concedeix la dècima part dels seus bens.

Pergami de l'Arxiu de la Corona d'Aragó. Sèrie Ramon Berenguer I n° 210. El Comte de Besalú reconegué per aliança la sobirania del Comte de Barcelona, promet fidelitat i afiança la promesa amb el Castell de Colltort. Signen com a testimoni: Eneas Mironis de Ostoles i Miró Foguet entre altres.

Si tot semblava ben arranjat per arribar a la pau, la nota de queixes i agravis que el comte de Barcelona entregà al de Besalú posteriorment a la carta de dot ens demostra tot el contrari. En primer lloc es queixa de que el comte Guillem era home del Comte de Barcelona i li havia jurat fidelitat sense complir-la, i, el que era pitjor, Ramon Berenguer l'acusava d'haver invadit les seves terres i haver causat danys: «et cavalcavit in suam terram et fecit ibi male facta». També l'acusava d'haver empenyorat castells i no haver atès els contractes, així com de no haver-li retornat, segons el convingut,

les escriptures dels castells de Finestres i Colltort, i que havia fet alçar pels seus homes «forcies» a les fronteres de la seva terra (50).

Els greuges que presentava el comte de Barcelona eren molts i testimonien la duresa del conflicte les accions militars que hi hagueren i els danys en la frontera de la seva terra. El mateix vescomte Udalard Bernat reconeix i confessa que junt amb el seu germà Guillem feren cavalcades, per ordre del comte de Besalú, en terres del Comte de Barcelona, però que ell personalment no havia aconsellat a ningú de fer armes contra el de Barcelona. En el

document que Caula situa entre 1.055 i 1.056, el vescomte promet tenir als comtes de Barcelona com a senyors i defensar-los contra els qui els ataquin, excepte el Comte de Besalú a qui tenia prestat homenatge i jurament de fidelitat (51).

No sabem si aquestes querelles es presentaren o no davant d'algun tribunal inter-comtal com fou el cas de la querella entre Ermessenda de Barcelona i Hug Bernat d'Empúries presentada l'any 1.019 i resolta en presència del Comte de Besalú, Bernat Tallaferro. Probablement, com les circumstàncies eren diferents, el comte de Barcelona pels seus propis mitjans resolgué el problema, ja que finalment l'any 1.057 es posà fi a les querelles. A IIII nonas d'octubre de l'any 1.057, es va celebrar una nova «*convenientia*» (52) entre els comtes de Besalú i Barcelona, convenint que no es faran danys en les respectives terres, que el comte Ramon solament pot requerir al Comte de Besalú i convocar-lo a «host» si és per anar contra els sarraïns.

A fi d'atendre el predit conveni, Guillem comte de Besalú signà la pignoració del castell de Colltort en mans de Guillem Bisbe d'Osona o d'Eneas Miró d'Ostoles amb el seu fill o fills. Aquest important document fou conformat pel comte Guillem de Besalú i els seus testimonis. Per part del comte Ramon signaren Pons Gerald vescomte, Eneas Miró d'Ostoles, Guillem Ramon de Montcada i Miró Foguet entre altres. Al mateix dia es redactà el document d'entrega del castell de Colltort al dipositarí que, com hem dit, era Guillem Bisbe de Vic o Eneas Miró d'Ostoles, el qual el rebé per entregar-lo al comte de Barcelona, amb tots els edificis, castellanía i amb els seus termes i pertinències. En dit document especifica el Comte de Besalú, que entrega el castell de Colltort als dipositaris amb tot el seu edifici i castellanía i amb els seus termes i pertinències i això de tal manera que si no atengués el conveni signat a la mateixa data, el Bisbe Guillem o Eneas Miró presentin el castell al Comte de Barcelona dintre dels primers 60 dies de l'incompliment i també els llibera de tornar-li la potestat del castell. Si el predit Eneas fos mort, llibera igualment als seus fills i a la mare dels mateixos Guilla (53).

Hem de pensar que el conveni es complí, ja que no fou necessari el traspàs de la tinència del castell de Colltort pignorat, puix que va romandre baix la potestat del comte de Besalú, si bé sota el control del de Barcelona a través d'Eneas Miró que exerciria la castellanía del castell pignorat. El Comte de Barcelona consideraria que la promesa de fidelitat i ajuda aconseguida de Guillem, era el que més importava per la consolidació de la seva hegemonia.

Que Colltort quedà en poder del comte de Besalú, queda demostrat en un document de l'any 1.070 (segons Francesc Caula), en el que es relacionen els feudataris del comte bisuldunenc Bernat II. Entre els 22 resenyats figura Guillem Bernat, fill d'Arsenda «*femina*» que prestà homenatge per nombrosos castells entre ells, els de Colltort, Bassegoda, Cabrera, Ça Guardia, Melany i Portella (54).

Les controvèrsies i querelles que originà el tan esmentat castell són molt explícites des del punt de vista històric. Ens parlen de les fortes rivalitats intercomtals que si convenia, arribaven a l'acció militar. Els Comtes de Barcelona i Besalú al barallar-se durant molts anys pel petit castell, ens indiquen

el rigor amb que existien les fronteres entre els comtats i el valor estratègic d'un petit fortí. Finalment la constant presència d'Eneas Miró d'Ostoles i el seu fill Miró Foguet en aquesta controvèrsia, ens assenyalen el paper important que juguen tant el domini d'Hostoles com ells mateixos en aquest moment històric. Creiem per tant que Eneas Miró posseïa els castells d'Hostoles i Puig Alder, infeudats pel Comte de Barcelona i que exercia la castellanía de Colltort, com a dipositarí de la garantia entre els Comtes de Barcelona i Besalú, del compliment del pacte signat per ells en 1.057. El petit castell de Colltort havia jugat un paper preponderant en la història dels comtats de Girona i Besalú, durant el segle XI.

L'HEGEMONIA DEL COMTE DE BARCELONA

Una vegada Ramon Berenguer I hagué guanyat en la lluita contra els defensors de l'ordre antic, contra la seva àvia Ermessenda senyora del Comtat de Girona i la sedició dels feudals, es dedicà a posar ordre per recuperar la potestat de molts castells perduda en el període 1.030-1.060. Comprà quan li fou possible els castells i en altres ocasions es dedicà a recuperar la potestat perduda, fent entrar els magnats en un ordre feudal sota la seva autoritat. Aquest és un moment molt important de cara a cap a la formació d'un estat, qüestió en la que intervingué molt directament la comtessa Almodis, amb la qual s'hauria casat l'any 1.052 (55).

Tant Eneas Miró d'Ostoles com Miró Foguet també de la família Ostoles, intervingueren des de la seva alta posició a la Cort Comtal Barcelonesa en diverses operacions de convenis i sacramentals.

Durant el període que transcorre entre 1.056 i 1.076 el Comte de Barcelona compra castells, concedeix feus, obté obediències de nobles prepotents i inclusivament d'altres comtes.

La família Ostoles, perduda ja de partida dels feudals de Girona, s'incorporà a la Casa Comtal de Barcelona i a través d'Eneas Miró i Miró Foguet assoleix conservar la gran influència que des de començaments del segle havia tingut. Aquest fet els hi permeté conservar el domini d'Hostoles en plenitud de drets.

EL CONVENI ENTRE ELS COMTES DE BARCELONA I ELS SENYORS D'OSTOLES ENEAS MIRÓ I GUISLA

En el decenni 1.050-1.060, Eneas Miró d'Ostoles, fill de Miró, era, com sabem, senyor del castell i vall del mateix nom. D'acord amb l'evolució de l'estructura política i social, Eneas Miró era amo i senyor absolut de la Vall. Les revoltes nobiliàries i les lluites pel Comtat de Girona havien portat al Comte de Barcelona Ramon Berenguer I a una notable pèrdua de poder en molts dels dominis jurisdiccionals, que actuaven amb absoluta independència i feien sentir als vassalls el seu poder omnímode i sense limitacions. El senyor de qualsevol castell termenat posseïa altrament les seves propietats, el poder que li donava la completa jurisdicció

CASTELLS DEIXATS PER HOMENATGE I JURAMENT
SOTA L'AUTORITAT DE RAMON BERENGUER I
(EN TEMPS DEL MATRIMONI AMB ALMODIS 1.053-1.071)

(SEGONS BONNASSIE)

A.C.A. Pergamí sense data	L.F.M.	CASTELLS	CASTELLANS
	4		
	420	Oris-Solterra	Ramon Mir d'Aguda.
13	288-289-290	Motagut-Querol	Geral Alemany de
		Puijana-Pontils	Cervelló
160	—	Montclar-Vilademager	id. id.
		Sta. Perpètua	
	176	Balsareny-Gaia	Bernat i Martí Riculf.
	451	Clarà	Bernat Ramon
	485-486	Cervià, Púbol	Gauzfred Bastonis de Cervià
	179	Castellfollit	Bernat Dalmau de Castellfollit
	423	Gurb, Sallent	Guillem Bernat de Queralt.
95	—	Granyena.	Ramon Ermenir.
158	—	Blanes, Argimon, Gironella	Ponç Geral, Vescomte de Girona
	203	Farners, Tagamanent	Ramon Folc, Vescomte
		Castelltallat	de Cardona
	242	El Far	Guadal Guislabert.
	283	Cubelles	Gerard Marcuz.
	387	La Tallada-Cervera-Clarà	Bonfill
	448	Solterra-Malavella-Begur	Amat Eldric.
	479-480	Hostoles-Puig Alder.	Eneas Miró
	481-482	Hostoles-Puig Alder.	Guisla, filla Eneas
199-210		Tudela	Abat Berenguer.

sobre el lloc i també era administrador de la justícia. Miró III, senyor d'Ostoles a l'any 1.207 encara cobrava dels seus vasalls els «*placitis*» i «*homicidis*», exaccions d'ordre judicial. L'autoritat comtal quedava molt restringida, i els senyors feudals havien convertit els seus dominis en veritables petits estats.

La vall d'Hostoles formava part com sabem, del Comtat de Barcelona a través de la seva unió amb el de Girona, més de dos segles abans. Dels tres castells, els d'Hostoles i Puig-alder eren potestat del Comte de Barcelona que els tenia infeudats a la família Ostoles, ja en temps de Miró I (1.017). L'altre castell, és a dir el de Colltort, en la línia fronterera, entre els comtats de Besalú i Barcelona, havia quedat en poder, després de moltes lluites i disputes, del comte de Besalú. Per tant Eneas Miró, senyor d'Hostoles, posseïa en feu solament els dos primers. Més endavant, els de Colltort i Rocacorba passaren també a formar part del domini d'Hostoles. De totes maneres com hem vist abans, Eneas Miró controlaria el castell de Colltort a través de la seva castellania.

Hem d'aclarir que entre 1.042 i 1.052 Eneas Miró fou feudatari de la comtessa Ermessenda pel comtat de Girona. Aquest fet, o sia l'escissió de Girona, creiem que és favorable al procés de formació de dominis feudals autònoms, qüestió en la que estan d'acord molts historiadors. Per tant això també hauria contribuït a que la Vall d'Hostoles fos un domini que fruïa d'una gran independència, i a on el Senyor d'Ostoles exercia la seva omnimoda voluntat.

Sortosament 4 documents importants sobre els castells d'Hostoles i Puigalder s'han conservat i permeten observar la trajectòria dels mateixos a

mitjans del segle XI. En dos d'ells, Eneas Miró fa sagrament i homenatge al comte Ramon Berenguer I i a la comtessa Almodis respectivament, contenen les mateixes expressions de fidelitat, si bé en el primer cas es fa referència al Comtat de Barcelona i en el segon al Comtat de Girona. En el segon document, Eneas fill d'Emma declara que d'ara endavant serà fidel a la comtessa Almodis sense frau ni engany con un home deu ésser fidel al seu senyor, que no farà cap mal a la seva vida o als seus membres, ni en la ciutat que en diuen Girona, ni en el castell que en diuen Gironella ni en el comtat que en diuen Girona, ni en el Bisbat de Sta. Maria de la Seu de Girona, ni en les abadies que hi ha en el predit comtat, ni en els castells ni en les torres, que també són en ell, ni en les ciutats, bisbats abadies i castells en terres d'Hispania, que Ramon (Comte de Barcelona) hagi donat o en el futur doni a la comtessa Almodis o als fills que del predit comte Ramon tingués. Continua dient, que ni per ell ni pel seu consell ningú s'aixecarà contra la Comtessa Almodis i que serà defensor contra els que vulguin atropellar-la o anul·lar tot el que s'ha dit abans. Passa immediatament a dir que tornarà la potestat del Castell d'Hostoles i la seva fortalesa com és ara i com serà, així com les fortificacions que hi ha prop del castell, tantes vegades com li mani, així com el castell de «*Puio Alder*» (Puig Alder), i les seves fortificacions i si algun home o dona les agafés no farà cap tracte amb ells fins que la comtessa Almodis els hagi recuperat (56).

Aquests dos documents es complementen amb dos més signats per la filla d'Eneas, Guisla, qui presta els mateixos homenatges als comtes de Barcelona (57).

Els quatre documents representen, com hem dit, el sagrament i homenatge derivat d'uns convenis que no coneixem, però que s'han d'incloure dintre del marc de les «*convenientiae*» pactades entre els comtes de Barcelona i els seus magnats a mitjans del segle XI, quan Ramon Berenguer I comença a recuperar el poder comtal.

Segons Bonnassie, les «*convenientiae*» no presenten cap altra contrapartida dels deures del vassall que la donació del feu per part del Senyor. De fet, és realment l'acte essencial: complerta la investidura, el Senyor ha complert el més important del seu contracte, tan sols ha de vetllar per la seguretat del seu feudatari i ha de facilitar la prestació dels seus serveis militars (58).

Per tant Eneas, Senyor d'Hostoles i Puig Alder, retenia en feu els dos castells amb les seves possessions i jurisdiccions que comprenien les parròquies: Sant Feliu de Pallerols, Les Planes, Cogollers, Les Encies, Sant Miquel de la Pineda, Sant Pere Sacosta i Sant Iscle de Colltort. Mentre el Comte de Barcelona no li manés retornar-li la potestat, el poder del Senyor d'Ostoles en la Vall era total. Sols s'havien de reproduir els homenatges de fidelitat cada vegada que faltés una de les parts que havien pactat el conveni.

A canvi d'això, el senyor d'Ostoles promet ajuda al Comte i a la Comtessa, es compromet a no fer armes contra ell i retornar-li la potestat del castell que rep en feu, tantes vegades com li demanin, compromentent-se també a ser-li fidel com un home ho deu ésser al seu Senyor i prestar els serveis que li demani: ...«*Et ego Eneas suprascriptus podestadiva farei quantas vicis mihi mandaverit Adalmus comitissa prescripta de ipso castro de Ostoles et de ipsa fortada...*».

Malgrat que hem dit que els d'homenatges al comte i la comtessa són iguals, hem de remarcar les diferències següents: el Comte de Barcelona demana que li juri fidelitat pels quatre comtats, Barcelona, Osona, Manresa i Girona i pels tres bisbats, Barcelona, Vic i Girona. Els juraments de fidelitat a la comtessa Almodis, d'Eneas Miró i Guisla, ho són solament pel comtat i bisbat de Girona, comtat que entraria en els plans d'Almodis llegar-lo al fill o fills que tingués del comte de Barcelona.

Aquesta anàlisi de les relacions entre els comtes de Barcelona i el seu vassall el magnat Eneas Miró, senyor de la Vall d'Hostoles, no seria completa si ens oblidéssim d'analitzar també les relacions entre el Senyor d'Ostoles i els seus vassalls, habitants de la Vall. Com hem vist, en definitiva el comte de Barcelona es conforma amb el jurament de fidelitat i en poder recuperar la potestat del castell. Segurament la situació del moment, amb una noblesa poderosa, no donà pas per més. De la resta s'en desentén, és a dir, tot queda sota la jurisdicció del Senyor d'Ostoles: les qüestions civils, administratives, fiscals i àdhuc l'administració de la justícia que farà en nom del comte. La Vall d'Hostoles, és doncs un petit estat, on tots els poders estan en mans del seu senyor, i a on els comtes de Barcelona i futurs reis d'Aragó tindran molts problemes a l'hora de reivindicar la seva potestat, com veurem més endavant en temps de Jaume I i Pere el Gran i les seves relacions tempestuoses amb Guillem Galcerán de Cartellà, Senyor d'Ostoles, i les difícils de Pere el Cerimoniós amb Guillem Galcerán de Rocaberti. Fins que no es regulin les relacions entre

els comtes i els tenedors dels castells, el comte de Barcelona té molt poca influència a la Vall d'Hostoles. Quin és el dret que regia en temps de la unió de comtats catalans sota l'hegemonia del comte de Barcelona a meitat del segle XI? La resposta a aquesta pregunta és molt important, ja que ajudarà a aclarir tant el poder real del comte de Barcelona, com la situació dels vassalls a l'interior de cada dominicatura feudal.

Hem d'analitzar una situació molt complicada, derivada de l'aparició de l'estat feudal que consent i propícia R. Berenguer I. El poder comtal és tan feble com poderós és el dels senyors. Quan el comte de Barcelona va equilibrant el poder, pacta amb els seus vassalls i a través d'aquests pactes o «*convenientiae*», molt favorables a la noblesa, recupera el poder de dret representat per la seva autoritat superior a la del senyor, però de fet el poder queda en mans del tinent del castell, qui exerceix àmplia i totalment la jurisdicció. Per tant les «*convenientiae*» són el dret del moment. Santiago Sobrequés (59) ens ho aclareix quan diu «...aquestes convencions feudals sense cap precedent en el dret romà ni en el germànic, són contractes entre dues parts, sense intervenció de cap jurisdicció pública, lligant-se l'una amb l'altra per determinades obligacions i garantir-se el compliment per un solemne compromís o sovint jurament». En les «*convenientiae*» del pactisme feudal estan les fonts del dret en aquest moment històric. Repercussions pels vassalls del Senyor d'Ostoles? Degueren veure amb desagradable sorpresa la desaparició de la justícia comtal, de que havien fruit els seus pares, que passava a mans d'un senyor que era jutge i part, la multiplicitat de càrregues, impostos i servituds que queien sobre les seves persones i patrimonis, les actuacions dels «*milites*» a les ordres del Senyor, amb les conseqüents pèrdues de les pròpies llibertats individuals i de la propietat territorial.

Sobrequés i Vidal, veu en el «*confús status iuridic*» que regulava les relacions dels senyors de terres i castells amb el sobirà, fet que es veu en l'espèlndia floració de les «*convenientiae*», una part de la gran obra política de Ramon Berenguer I. I això és ben cert, com també ho és el fet que aquests convenis són els que deixen els vassalls dels senyors totalment en les mans d'aquests. L'Estat encara no existeix, però s'hi estant posant els fonaments.

La tinença dels castells reglamentada pel costum i dret català feia que el comte i posteriorment el rei esdevingués confiat a la voluntat dels seus castells i les restriccions per tant eren infinites. En canvi a Castella el Rei era el cap directe i immediat dels seus homes (60).

MIRÓ FOGUET DE LA FAMÍLIA OSTOLES

Miró Foguet és un dels grans personatges enigmàtics de la Història de Catalunya del segle XI. Home important de la Cort Comtal Barcelonesa en temps de Ramon Berenguer I el Vell i dels germans Ramon Berenguer II i Berenguer Ramon II, no era assignat a cap de les famílies nobles del temps, ja que el seu llinatge era desconegut, fins que el Dr. E. Pruena (61), en la seva tesi doctoral sobre el domini territorial del Monestir d'Amer, l'identificà amb la família Ostoles. Això també fou deguda-

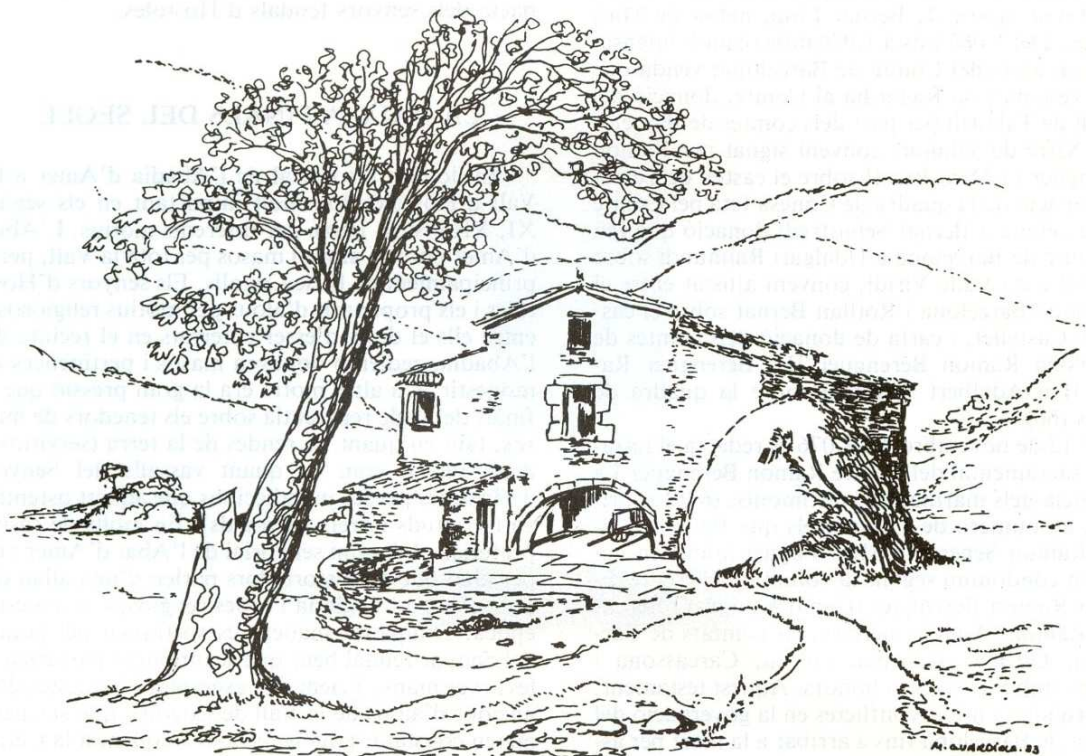
ment clarificat per Antoni Mª Aragó (62), qui ens diu que dintre la historiografia catalana romànica es planteja la qüestió d'on i de quina família provenia un personatge tan sobresortint que hom veu revestit, ja de bon principi, d'una categoria estamental ben reconeguda i que s'ocultava sota el sobrenom original i característic de Miró Foguet. Un pergami de la sèrie d'Amer conservat a l'Arxiu de la Corona d'Aragó li donà la clau. Es tracta de la donació de l'alou d'Ordeix feta per l'Abat d'Amer «....ad Mironi Foget ipsum aulodium de Ordeig et de Suirano, et de Surianel et de Brugueres, cum illorum pertinentiis per violarium; dimisit itaque predictum aulodium Mironi de Ostoles, Sancte Marie prescripte post mortem filii sui preenominati...»

Aragó diu que troba documentat a Miró Foguet, entre els anys 1.038 i 1.077. Nosaltres el datem entre 1.054 i 1.089. Es per aquest motiu, ja que les edats escauen bé, que creiem que fou un fill no hereu d'Eneas Miró d'Ostoles. Per aquest motiu féu carrera militar a les marques meridionals, a l'altra banda del Llobregat, i més tard a la Cúria comtal barcelonesa. Disfrutà sempre de la confiança del Comte de Barcelona, qui el tingué molt sovint com a testimoni en importants transaccions i convenis. Disfrutà d'un patrimoni considerable i tingué gran amistat amb el senescal Guillem Ramon de Montcada i el seu germà Arbert, amb els quals, el trobarem molt sovint associat en afers feudals (63).

Si a Miró Foguet no el podem identificar com a senyor dels dominis d'Hostoles, sí hi estigué rela-

cionat per vincle familiar. En les controvèrsies promogudes respecte al castell de Colltort entre els Comtes de Barcelona i de Besalú, que tingueren el seu arranament entre 1.054 i 1.057, sovinteja el nom de Miró Foguet i el d'Eneas Miró d'Ostoles en els documents comtals. Més endavant Guillem Ramon de Montcada esdevé senyor d'Ostoles per un fet segurament familiar, que ens és desconegut. Una frase del testament de Guillem Ramon de Montcada de 17 de novembre del 1120, ens permet fer uns certs suggeriments al fixar les deixes al seu segon fill Ot: «.... et castrum de Ostoles, et fevos quos teneo per mironem ab integrum...» (64) A quin Miró es refereix? Són feus relacionats amb el castell d'Ostoles, o no hi tenen res a veure? La poca concreció d'aquesta deixa no permet assegurar res. Pot ser un descendent de Miró Foguet.

Els primers afers en que intervé aquest important personatge, són els referents a la possessió del controvertit castell de Colltort, situat com ja hem dit a la carena que separa la vall de Sant Iscle de Colltort, de la jurisdicció d'Hostoles, amb la vall de Santa Pau. Havent arribat la disputa al límit, el Comte de Barcelona cregué convenient el moment de posar fi al conflicte i a l'efecte emplaçà el Comte de Besalú i després d'un llarg procés el reduí sota la seva autoritat. Això passava entre els anys 1.054 i 1.057. Miró Foguet figura entre els testimonis del comte de Barcelona, en quatre documents en el darrer dels quals el comte de Besalú reconegué per aliança la sobirania del comte de Barcelona i prometé fidelitat, afiançant la mateixa amb el castell de Colltort i la seva castellanía.

*Mas d'origen medieval a la riba del Ribrugent en el terme de Sant Feliu de Pallerols. Al fons el Coll d'Uria.

Dibuix M. Guardiola.

Com ja hem vist també, el 1.056 la comtessa Ermessenda i el nét Ramon Berenguer I posaren fi a les greus discòrdies que els havien separat durant més de 10 anys i després d'un sistema de pactes, ja citats, en els que intervingué d'una manera principal Eneas Miró d'Ostoles, convigueren que la comtessa Ermessenda venia, definia i evacuava a favor del seu nét Ramon i de la seva esposa Almodis els comtats de Girona, Barcelona, Ausona i Manresa amb tots els seus termes i pertinències. El document es prou llarg i explícit per comprendre fins a quin punt la comtessa Ermessenda era senyora i posseïdora dels comtats referits en el document, que vingueren a la seva possessió per testament del seu marit Ramon Borrell i per definicions fets pel seu fill el comte Berenguer. En la llarga llista de persones que signaren aquest importantíssim document, que reforça en gran manera la postura del comte de Barcelona i el procés de formació de l'Estat, figura Miró Foguet.

En aquesta època, a meitat del segle XI, Miró Foguet era un home jove. Aleshores el trobem a la frontera de la marca al Sud del Llobregat, ocupat en tasques d'expansió de les terres del comtat de Barcelona. L'onze de gener de l'any 1.058 reb la donació d'una terra erma en el Puig de Fores, districte de Manresa, que li otorguen Ramon Berenguer I i Almodis:

«...*Donamus ita et facciamus carta de terra nostra erma, qui est contra gentes hismaelitarum, ubi homo nullus habitat nec boves non arant ut eam construatis et bene laboretis ad dandas fruges et ibi castrum fabricetis...*» (65) En aquesta terra de frontera Miró Foguet deu equipar un castell per defensa contra els musulmans i atreure gent pel cultiu dels camps. Aquesta donació del comte en franc alou, amb reserva d'alguns drets dominicals, és a favor també de Bernat Llop, nebot de Miró Foguet. Del 1.065 fins a 1.076 intervé molt intensament en afers del Comte de Barcelona: venda que fa la vescomtessa Ragardia al Comte, donació del castell de Taladell per part dels comtes de Barcelona a Xifre de Vilahur, conveni signat per Ramon Berenguer I i Miró Riculf sobre el castell de Tàrraga, donació de la quadra de Conesa feta pel Comte de Barcelona a Bernat Seniofred, donació que feu el Comte de Barcelona a Udalgarí Raimundi sobre la quadra de Valle Viridi, conveni ajustat entre el Comte de Barcelona i Rotllan Bernat sobre el castell de Castellet, i carta de donació dels comtes de Barcelona Ramon Berenguer II i Berenguer Ramon II a Adalbert Sendredi sobre la quadra de Olaris (66).

El 12 de novembre del 1.076 es redactà el testament sacramental del Comte Ramon Berenguer I a presència dels marmesors i testimonis. (67) Els primers, en número de 13 entre els que figuren Guillem Ramon Senescal i Miró Foguet nomenen hereus en condomini segons la voluntat del comte difunt a Ramon Berenguer (Cap d'Estopes) i Berenguer Ramon. Aquests hereden els comtats de Barcelona, Girona, Manresa, Osona, Carcassona i Prades amb tots els seus honors. Aquest testament, que originaria molts conflictes en la governació del comtat de Barcelona fins a arribar a la mort per assassinat de Ramon Berenguer I, feu que la noblesa catalana es dividís en dos partits, cada un d'ells a favor d'un comte. Miró Foguet fou sempre fidel a Ramon Berenguer I, i quan es produí l'assassinat,

fou un dels nobles protectors de l'infant hereu i orfe del Camp d'Estopes. El 5 d'abril del 1.085, vista la gran turbació en que es trobava el Comtat, conseqüència de l'assassinat, es convocà una assemblea de magnats (68) per anomenar tutor, a la que assistiren Berenguer Bisbe d'Osona, Ramon Folch vescomte de Cardona, el Senescal Guillem Ramon de Montcada i el seu germà Arbet, Bernat Guillem, Gilabert Udalart, Guillem Gissart, Miró Foguet i Guillem Bernat d'Odena. En realitat aquesta assemblea era un moviment contra el Comte regnat i els assistents acordaren unànimement confiar la tutela de l'orfe i de la seva mare, la comtessa Mafalda, al comte de Cerdanya Guillem Ramon.

El darrer any que trobem documentat a Miró Foguet, és el 1.089. Monsalvatge (69) creu que algú dret tindrien sobre el castell de Besora, Miró Foguet, el Senescal Guillem Ramon i el germà d'aquest Arbet Ramon, quan encomanaren a Guadall Sanç, germà de Gombau de Besora i a Bernat Gombau de Besora i a Bernat Gombau fill d'aquest, el castell de Besora amb els seus feus i homes. Es interessant observar l'amistat i unió existent entre Guillem Ramon de Montcada i Miró Foguet, ja que els trobem junts en documents tan significatius com són els testament sacramental de Ramon Berenguer I, en el que figuren com a marmessors, i en l'Assemblea de magnats que nombren tutor per l'infant Ramon Berenguer III.

Aquesta amistat, bé procedent de qüestions relacionades amb la política, bé dels negocis feudals o d'una unió familiar, deu ésser la clau que portarà a Guillem Ramon de Montcada a convertir-se a primers del segle XII en Senyor d'Ostoles, amb una vinculació molt estreta a la vall que l'impel·lirà en el seu testament a manifestar la voluntat d'ésser enterrat en el Monestir d'Amer, habitual preocupació dels senyors feudals d'Hostoles.

LA VALL A FINALS DEL SEGLE

El domini territorial de l'Abadia d'Amer a la Vall d'Hostoles fou molt important en els segles XI, XII i XIII, i això per diferents motius. L'Abat d'Amer posseïa aïllats i masos per tota la Vall, però principalment en la de Cogolls. Els senyors d'Hostoles i els propietaris d'aïllats per motius religiosos i entre ells el desig d'ésser enterrats en el recinte de l'Abadia, cedien o donaven masos i pertinences al monestir. Un altre motiu era la gran pressió que a finals del segle repercutia sobre els tenedors de masos, tant en quant les rendes de la terra (servituds i drets reals), com en quant vassalls del Senyor d'Hostoles per les jurisdiccions que aquest ostentava (servituds i drets personals). En molts de casos preferien el domini senyorial de l'Abat d'Amer i és per això que els historiadors parlen d'una allau de donacions a l'Església i ordes religioses en aquesta època. D'aquesta manera es sostrauen del poder del Senyor feudal bens que segurament passarien a les seves mans. Veiem dos exemples d'aquestes donacions d'aïllats de la Vall de Cogolls, que ens permeten constatar aquest fet, tan freqüent a la Catalunya Vella al final del segle.

El 7 de les calendes de juny de l'any 1.086, Ponç i la seva esposa Girgus vengueren i entregaren a la potestat de l'Abadia d'Amer a mans de

l'Abat Arnau, l'alou que posseïen en el comtat de Girona. Diu el pergami que dit alou està en el terme de Besalú, a la Vall d'Hostoles, en el lloc dit «*Amaruuls*» de la parròquia de Sant Cristòfol de Cogolls, i que s'entrega amb les cases i les terres cultivades, ermes i boscos. Tot el que pertany al dit alou és donat a l'Abat, així com els habitants i les tasques que es percebien. La finca afrontava a orient amb el «*Rivulo Sicco*» (Riusec) a occident, i al sud amb el mas «*Mediano*», i al nord amb l'alou del Monestir. Augmentaren la donació amb ramats, mobles i les botes de vi, i tot això ho feren per remei de les seves ànimes i a fi de poder ésser enterrats a Sta. Maria d'Amer. Signaren el document com a testimonis: «*Gaucerandi Eneas*», Pere Guillem de Cogolls, Guillem Guitart i Compau Cellerii. Aquest signant *Gauderandus Eneas* pot ésser el fill d'Eneas Miró, ja que en aquests temps el fill solia agafar el nom del pare: Galceran, fill d'Eneas.

El 4 de les nones d'abril de l'any del Senyor de 1.097, Bernat Girbert fa testament i entrega tot el seu alou que està també a la parròquia de Sant Cristòfol de Cogolls (*Cuculli*) situat sota el castell d'Hostoles en el lloc que en diuen «*Cumba*» i que afronta a orient amb «*Escaion*», al sud amb «*Rabeira*» a occident amb «*Rifreti*» (avui Riera de Cogolls). Ho entrega tot, incluint també els drets d'entrada i sortida. Entre altres llegats disposà l'entreg a al seu senyor Galceran, d'un porc, al seu nebot Guillem un «*missale*» i a la seva filla gran les botes de vi. Nomenà tres marmesos i disposà el seu enterament a l'Abadia d'Amer. Manà també que en vida del seu fill se li entregués cada any una tasca de pa i vi, un parell de gallines i dues coques «*fogaces*» (70)

L'existència d'aquests alous a la Vall d'Hostoles en ple feudalisme demostra dues coses. En primer lloc, les donacions al Monestir d'Amer, fet generalitzat a Catalunya, ja que tots els historiadors registren un allau de donacions a esglésies i monestirs, indica l'intent de sostreure's al domini senyorial laic molt, més sever i brutal. Segonament, que en les dominicatures senyorials existiren sempre alguns grans pagesos lliures, o sia grans aloers, si bé aquests aplicaren també els costums i procediments habituals del feudalisme d'aquesta època.

Quant als senyors de la Vall de finals del segle, direm que Guisla d'Ostoles succeí al seu pare Eneas Miró en un període dels voltants del 1.068. Els documents mitjançant els quals Guisla retà homenatge als Comtes de Barcelona, Ramon Berenguer I i Almodis, permeten raonablement suposar que ella entrà en possessió del domini d'Hostoles quan morí Eneas. Cap al 1.086 Galcerán Eneas (Galcerán fill d'Eneas), segons un document que hem esmentat, era senyor del Castell i de la Vall. I en 1.108 un altre Galcerán, que podria ésser fill de l'anterior, figurà com a testimoni del Comte de Barcelona Ramon Berenguer III, quan aquest i el de Besalú es feren donació dels comtats en cas de mort, (71), fet que es produí quan el 1111 morí Bernat Comte de Besalú, passant per tant aquest comtat a la sobirania del de Barcelona.

A l'acabar el segle XI, la Vall d'Hostoles està sotmesa, com tota Catalunya, a un delirant procés de feudalització. No existeixen normes jurídiques reguladores del govern dels dominis senyorials,

convertits en petits estats. El costum és la llei que aplica el senyor d'Ostoles baix el seu exclusiu poder. És un home molt poderós i ben sovint se'l veu partir i retornar de la Cort Comtal. Quan sona el corn al castell d'Hostoles, tots els vassalls corren a complir amb la seva obligació de defensa del seu senyor o per protegir-se d'una incursió enemiga. El seu poder es basa en el «*mandamentum*», o poder derivat de l'antiga delegació comtal, del *dret de ban* que els permet imposar sense límit les càrregues, gravaments o serveis que estimi convenient i del «*districtum*» o dret de jutjar i castigar. El senyor administra el seu domini mitjançant els *bauilli* (batlle) administradors de bens econòmics, jutges i «*milites*» que completen el sistema de repressió del que no es lliura ningú.

Els petits pagesos lliures han desaparegut i solament queden alguns gran aloers que han resistit la pressió senyorial i viuen relativament lliures (72), i diem relativament, ja que ells també estan sotmesos a la jurisdicció del senyor que els governa. Tots els altres són masovers dependents o enfiteutes molt gravats per tributs i prestacions de serveis i fortes servituds de tipus personal. Molts d'ells estan ja assignats a la terra que cultiven i entraran a formar part, en el futur de la pagesia de remença.

El poder militar del senyor d'Ostoles resideix en les tres guarnicions dels castells d'Hostoles, Puig Alder i Colltort, on té petites guarnicions de cavallers armats que tant formen una expedició per a guerrear en dominis veïns, com constitueixen petits escamots que recorren la vall a manera de rondes policials o d'intimidació per exigir a tothom el compliment de llurs obligacions.

L'alimentació a base de cereals, pa i vi era precària, si bé durant el segle havia millorat. L'agricultura era de baixos rendiments i són d'aquest segle moltes de les terrasses que podem veure a les vessants laterals de la vall, entre Sant Feliu de Pallers i Les Planes, fetes per a guanyar terres que atenguessin l'alimentació d'una població creixent. El vi era un element important considerat com aliment bàsic. Ramats d'ovelles i sobre tot de porcs corrien pels boscos, i l'aviram era present a tots els masos. Gran quantitat de pobres, pedularis, famolencs trucarien a les portes de les masies, cercant un bocí per menjar.

El lloc de reunió era a les parròquies. A la sortida dels oficis els pagesos farien intercanvis o escoltarien els agutzils que llegirien l'últim ban del senyor. La redacció dels documents estava conferida als clergues i demés gent d'església, que eren els únics que coneixien el llatí, llengua en que eren redactats els documents, fets sobre troços de pergami de mida reduïda. Després de l'any 1.033, al vespre de cada dijous les campanes de les set petites parròquies de la Vall tocaven a la pau i treva de Déu. Era una senyal esperada per molta gent, ja que del vespre del dijous fins a primera hora del dilluns, s'establí una pau inviolable. Ningú no podia assaltar al seu enemic, ni a clergues o monjos que anessin sense armes, ni als homes que amb la seva família anessin o tornessin de l'església. Quedava prohibit assaltar o violar les esglésies i no es podia atropellar als mercaders que anessin a fires o mercats. Tota persona que violés la pau i treva es posava sota pena d'excomunió. Era un intent de restablir en el possible la seguretat personal en una societat violenta, on la pau era vulnerada, tant pels podero-

sos com pels malfactors que vivien al marge de la llei. No sempre era respectada, però aquesta obra del Bisbe Oliba fou un respir i la base de les constitucions de Pau i Treva dels futurs governants del país.

La composició de la societat a la Vall d'Hostoles en el segle XI, té la forma d'una piràmide que en el vèrtex superior hi ha el noble que posseeix i governa el domini d'Hostoles. Comprén, més avall, tot el sistema d'administració i repressió al seu servei: castllans al front de cada castell amb una petita guarnició de cavallers armats (*milites*), jutges, batlles, agutzils tots designats pel senyor. A continuació podem situar els homes d'església que cuiden de les set parroquies: preveres, diaques, sotsdiaques, levites, etc.

La gent del camp es la més nombrosa i està composta per un petit nombre d'aloers, gent lliure que disfruta de les rendes de masos importants i una gran massa de pagesos que son masovers dependents bé del senyor feudal, bé de l'Església o d'un aloer. Aquesta pagesia, la dels masovers dependents, és la part més afectada per la transformació social que s'ha produït al segle XI: han perdut les seves terres i la llibertat personal, ja que s'han hagut d'encomanar a algun protector. Els gravaments sobre la renda de la terra son fortíssims i la seva vida es difícil. Molts d'ells estan adscrits a la terra que treballen i d'aquest grup sortiran els pagesos de remença, que començaran en el segle XII una llarg calvari d'opressions i vexacions que menaran de moment, a una pugna sorda. Però a partir de 1348 el conflicte entre els senyors i els pagesos cova, diu Pierre Vilar (73), i esclatarà violentament a finals del segle XV, en una revolta que, coincidint amb la Guerra Civil durarà deu anys, i de la que resultarà la lliberació dels remences.

Tant els aloers com els masovers estaven subjectes a la jurisdicció del senyor, i per tant la llibertat personal dels primers s'ha d'entendre, com veurem més endavant, amb una notable restricció.

Finalment en la capa inferior d'aquesta societat hi ha els marginats: esclaus, servents, pobres, perdularis i gitats de pau i treva, la participació dels quals en la renda és mínima o absolutament inexistent.

Malgrat tot, aquesta època és per Catalunya un temps de gran transformació econòmica, social i cultural. El segle XI no és ni més ni menys que una fita importantíssima en la seva Història. El país, diu Bonnassie, es trobava amb un segle d'avanç sobre moltes altres regions, a la vanguardia del progrés.

J. Canal

NOTES I BIBLIOGRAFIA

1. Durant el període neolític (4.000-2.000 abans J.C.) la Vall estigué poblada, com ho prova la col·lecció Bosch de destrals polides guardada a casa d'En Miquel Bosch, nét del descobridor, a la vila de Sant Feliu de Pallerols.
Quant als establiments de castells i parròquies cal cercar-los molt abans de l'any 1.000. Així, Salrach: *El Comte Guifré de Besalú i la Revolució de 957*. II Assemblea d'Estudis d'Amics de Besalú i el seu Comtat, 1.973 pag. 3. Camps i Arboix en *Verntallat cabdill dels remences* i Josep Calzada, en la conferència pronunciada a Olot, en el Patronat d'Estudis Històrics d'Olot i Comarca, el 20 de novembre del 1.982: *Sant Iscle de Colltort, la parròquia i el castell*.
2. E. Proenca «*El dominio territorial del Monasterio de Amer*» Tesi de doctorat, Universitat de Barcelona. Inèdita. Vol I pag. 63. Veure també *España Sagrada* T. 43 pag. 401 i *Marca Hispanica* ap. LXXXIV col. 860-862.
3. Precepte del Rei Carles el Senzill. P. de Marca. *Marca Hispanica* apèndix LVII pag. 831.
4. Veure el desenrotllament de les colades volcàniques en el mapa de Lluís Pallí i Buixó: *El vulcanisme de les Comarques Gironines*. 1981. Editat per la Diputació de Girona.
5. Josep Mª Salrach. *Història dels Països Catalans*. Vol I, pag. 337. P. Bonnassie. *Catalunya mil anys enrera*. Vol II pag. 46 i ss.
6. Pergamins del Mas Pallerols. Mercès a la gentilesa del seu propietari Narcís Arbat, hem pogut consultar uns 200 pergamins que comprenen el llarg període que va del segle XII al XV ambdós inclosos. Quedem també agraïts al Sr. Bastons del mas del mateix nom per haver-nos deixat conèixer els seus arxius que contenen valuosa documentació històrica.
7. Dades tretes dels pergamins del Mas Pallerols i la darrera de Marca Hispanica. CLXXVII.
8. F. Monsalvatge. *Colección Diplomática del Condado de Besalú*, Vol. XIV 385-386
9. Arxiu de la Corona d'Aragó (A.C.A.) Cancilleria. Registre 2198.
10. Veure càrregues banals i exaccions. Bonnassie *Catalunya mil anys enrera*. Pag. 49 i ss. (II)
11. R. d'Abadal. *Dels visigots als catalans* Vol. II pag. 277
12. Veure «Le Monde» de 7 de novembre de 1981. *Une nation déjà prospère cultivée et indépendante*. Pierre Bonnassie.
13. Pergamí del Mas de la Fàbrega, propietat de Josep Vilallonga, que molt amablement ens ha permès consultar aquest antiquíssim document. Aquest petit pergamí que descriu una donació entre pares i fill, és prou explicatiu sobre el fet de l'escrit a la Vall d'Hostoles al segle XI.

14. Documents d'aquest segle en arxius particulars són d'una extrema raresa. El fet d'ésser la Vall d'Hostoles un domini laic fa difícil de trobar els documents de la casa senyorial. Inclusive són rars a l'Arxiu de la Corona d'Aragó, ja que l'organització de la Cúria i Arxius comtals tingué lloc posteriorment al segle XI.
- 14 Bis. d'Abadal. *Dels visigots als catalans II* - 265-266.
15. *Cartulari d'Urgell* n° I 796 citat per Bonnassie «*Catalunya mil...*» vol. I 249
16. *Cartulari de Sant Cugat*. Ed. Rius vol II n° 438
17. *Cartulari de Carlesmany*. Arxiu Diocesà de Girona, fol. 55. Veure també *Viaje Literario a las Iglesias de España*. Vol XII, Carta XCIII, pag. 166 i sgs. - Apèndix XXXIII pag. 323-324.
18. F. Monsalvatge. *Los Castillos del Condado de Besalú* T. XXIV pag. 35
19. P. de Marca. *Marca Hispànica*. 526
20. *Cartulari de Sant Cugat* n° 470 Vol. II pag. 119. Edició Rius.
21. R. d'Abadal. *Dels Visigots als Catalans*. Vol II pag. 214. Consultar també Bonnassie: *Catalunya mil anys enrera* I, 145, i Valls i Taberner: *La Cort comtal barcelonaise*. Revue Historique du droit francais et étranger. Paris 1935.
22. Marca Hispanica CLXXXI, pag. 1013-1014. Per més informació veure Abadal: *Dels visigots als Catalans II* pags. 257 i ss.
23. *Cartulari de Sant Cugat*. Edició Rius n° 496 pag. 146.
24. Comunicació verbal del Dr. Calzada sobre la possibilitat de que Miró i Eneas que figuren en una carta de franquesa atorgada pel Comte de Besalú al Monestir de Sant Pere (Villanueva Vol XV-270) siguin Miró d'Hostoles i el seu fill Eneas Miró.
25. R. d'Abadal. *Dels Visigots.....* Vol. II pag. 247.
26. A.C.A. Traslado e índice alfabético de las escrituras de los Condes soberanos Volum I fol. 476.
27. Sobre aquest tema creiem que els bens que tenien els Ostoles al comtat d'Osona deurién provenir d'alguna de les circumstàncies citades. En l'acte de consagració de l'església del castell de Tona, un dels signants és «*Ostolense*». Any 889. Treball de M. Rovira i Solà en «*Quaderns d'Estudis medievals*». n° 1 de maig del 1980.
28. Testament de Bernat Tallaferro. Marca Hispànica. Document CXCI de l'Apèndix. Una millor explicació pot ésser la següent: degut als pactes establerts al segle IX el Comte de Barcelona retindria el domini eminent, cedint al de Besalú un dret de castellania, el qual l'exerciria mitjançant el senyor d'Hostoles.
29. *Cartulari de Sant Cugat*. Ed. Rius n° 529 Vol. II pag. 184. *Los Condes de Barcelona vindicados*. Vol. I de Próspero Bofarull pag. 252 i ss.
30. P. Bonnassie «*Catalunya mil...*» Vol. II. capítol XI. Fa una detallada exposició d'aquesta època tan poc estudiada i tan decisiva pel futur de l'Estat.
31. Veure Bonnassie «*Catalunya mil...*» Vol II pags. 95 i ss.
33. P. Bonnassie «*Catalunya mil...*» pag.46 i ss.
34. A. Rovira i Virgili: «*Història de Catalunya*» II pags. 265 i ss.
- 34BJ.M. Salrach: «*Història dels ...*» I pag. 330. El procés de senyorialització.
35. Guillem de Brocà. *Historia de Derecho en Cataluña*. T.I. pag. 118.
36. E. Pruensa «*El dominio...*» Vol III - 19; veure *España Sagrada* vol 45. pag. 331.
37. E. Flores *España Sagrada* vol. 43 Doc. XXX pag. 439.
39. A.C.A. Pergamins n° 51 i 174 de Ramon Berenguer I.
40. A.C.A. Pergamí n° 80 de Ramon Berenguer I citat per Bonnassie «*Catalunya mil...*» vol II 204. També és citat per Monsalvatge T. XXVI *Los Castillos del Condado de Besalú*, pag. 36. Aquest autor atribueix el feu-renda a Eneas Miró. Ja que el document parla de «... *reimundum mironis ostolensi...*» nosaltres pensem que es tracta molt probablement d'un germà d'Eneas Miró, doncs aquest darrer era un home molt lleial a Ermessenda.
41. Pergamí de l'Arxiu Diocesà de Girona, estudiat pel Dr. Josep Calzada i Oliveras. Acta d'elecció i consagració d'Arnau Abat del Monestir de Sant Feliu de Guíxols, l'any 1052, publicat a *Publicacions del Museu de Sant Feliu de Guíxols*. Vol. I (1977).
42. A.C.A. Pergamí sense data de Ramon Berenguer I n° 41, Segons el Dr. Josep Calzada, que estudia el document en aquest mateix butlletí, amb el títol «*Un pergami interessant*», el document deu ésser datat abans de 1043, ja que la vescomtessa de Girona, era morta per aquesta època.
43. Marca Hispànica, document CCXLV pags. 1105-1106, signà aquest document entre molts altres personatges Miró Foguet.
44. A.C.A. Pergamí de Ramon Berenguer I n° 159.
45. A.C.A. Pergamí de Ramon Berenguer I n° 14. Copiat en el *Liber Feudorum Maior* fol. 286.
46. Josep Mª Salrach: *El Comte Guifré de Besalú i la revolta de 957 en II Assemblea d'estudis sobre el Comtat de Besalú - 1973* pag. 26.
47. A.C.A. Pergamí 154 de Ramon Berenguer I. Caula: *Besalú comtat pirinenc*, pag. 133.
48. A.C.A. Pergamí n° 157 de Ramon Berenguer I.
49. A.C.A. Pergamins n° 209 i 31 de Ramon Berenguer I.
50. A.C.A. Pergamí n° 35 de Ramon Berenguer I i Caula «*Besalú...*» pag. 135.
51. F. Caula «*Besalú*» pag. 134 i nota 4 pag. 137.

52. A.C.A. Pergamí Ramon Berenguer I n° 210. Figuren en aquest document entre altres, Guillem Ramon de Montcada i Miró Foguet. Recordem que Eneas Miró era designat, subsidiàriament al Bisbe de Vic per rebre el Castell de Colltort en nom del Comte de Barcelona
 53. A.C.A. Pergamí 211 de Ramon Berenguer I.
 54. F. Caula «Besalú». pag. 141.
 55. Veure l'entrada en dependència dels castellans aloers. Bonnassie «Catalunya mil...» vol II pag. 141 i ss.
 56. A.C.A. Pergamí sense data de Ramon Berenguer I n° 171 i *Liber Feudorum Maior* (ed. Rossell) document n° 480.
 57. A.C.A. Pergamí sense data de Ramon Berenguer I n° 170 i *Liber Feudorum Maior* n° 481.
 58. P. Bonnassie «Catalunya mil...» Vol II pag. 184 i ss.
 59. Santiago Sobrequés: *Història de la producció del dret català fins al decret de Nova Planta*. pag. 14.
 60. R. d'Abadal. «Dels visigots...» II - pag. 379.
 61. E. Pruença «El dominio...» Vol. III doc. 21.
 62. Aragó Antoni *El monestir d'Amer i els seus promotors*. Patronat d'Estudis Històrics d'Olot i Comarca 1978 pag. 341.
 63. Estigueren especialment associats en afers principalment en el comtat d'Osona, on tenien importants infeudacions en comú.
 64. Aragó (Antoni) «*El monestir d'Amer i els seus promotors*» P.E.H. d'Olot i comarca 1978 pag. 335.
 65. *Liber Feudorum Maior* A.C.A. document 257.
 66. Documents descrits en *Liber Feudorum Maior* ed. Rossell
 67. *Liber Feudorum Maior* Ed. Rossell. Document 492.
 68. A.C.A. document 34 de Ramon Berenguer III.
 69. Monsalvatge. Notícies Històriques. Vol. 26. *Los castillos del condado de Besalú. Señores del Castillo de Besora* pag. 200 i ss.
 70. Aragó (Antoni) «*El Monestir d'Amer...*» pags. 342 i 344.
 71. Francisco Diago. «*Historia de los victoriosísimos Condes de Barcelona*» pag. 150.
 72. Josep Mª Salrach. «*Història dels països Catalans*» Vol I pag. 332.
 73. Pierre Vilar. *Catalunya dins l'Espanya moderna*. II pag. 52.
- NOTA: En la documentació històrica del segle, Osoles figura sense H. És per això que en alguns casos l'hem escrit així.

CAÇADORS NEANDERTALIANS PROP DE SANT ROC DE LA BARROCA

La troballa d'un jaciment

El R-7 del nostre amic i col·laborador Joan Abad de l'Associació Arqueològica de Girona, s'aturà damunt la voravia del carrer Major de Bescanó. Havíem decidit el dia abans que, si avui no plovia ens fariem el menjar.

La decisió de realitzar aquesta sortida havia començat uns tres dies abans, tot havent-nos marcat prèviament un itinerari per tal d'explorar la cinglera de Sant Roc i poder cercar un nou jaciment prehistòric. En coneixem dos a l'altura de Mare de Déu d'Elena. Un d'ells ens havia estat notificat a través del seu descobridor en Jordi Barris, i l'altre jaciment, bastant reduït, el localitzàrem aproximadament un mes abans en una incursió que vàrem fer en una de tantes sortides que organitzem quan estem lliures de feina.

El fet de ser la cinglera tan immensa no ens vàrem donar per satisfets; en volíem més. Estàvem convençuts que aquesta muntanya calcària era una zona privilegiada, i per tant, apreciada pels nostres avantpassats, dedicant-se especialment a la caça d'animals purament de muntanya com pot ser la cabra, el cérvol, el senglar, etc.

Al principi s'hi apuntaren uns quants membres d'aquesta Associació, però com quasi sempre passa, a l'hora de la veritat sempre n'hi han que se'n desdixen, potser degut a que segurament estava plovisquejant el dia abans i part de la nit o perquè alguns tenien feina, quedàrem només dos, un dels quals n'era jo.

El matí havia nascut força trencat apreciand-se núvols amb algunes clarianes; això m'animà una mica mentre esperava en Joan que em passés a recollir.

A dos quarts de deu ja estàvem embarcats en una expedició que no sabíem pas com acabaria i va ser després quan pensàrem comprar el «tiberi» per a fer-nos-el allà dalt. Per tal motiu, fem parada a Bescanó per a comprar costelles, botifarres, pa i beure tot posant-lo a dins de la motxilla on ja hi havien les graelles.

Enfilem la carretera que no fa molt se'n deia de la «vergonya», en direcció a Amer passant per Anglès. Sant Roc es divisa boirós però a la par misteriós, fent pensar en un gegant adormit en que el cap és la punta del cingle i la boira la condensació que fa llur alè al respirar.

Vaig dir al Joan que possiblement allà dalt plouria i que tindriem maldecaps per a poder encendre el foc.

—En dies pijtors n'he fet, no pateixis —em digué.

Un xic abans d'arribar a Amer hi ha el trencant a mà dreta, que va a Mare de Déu d'Elena situat damunt la cinglera. Al girar, ens creuem amb un nadiu del poble que ens mira tot rialler, mentre que en els seus ulls podem endevinar que diuen, «a on aneu ximplets?». Al moment vam tenir ocasió de comprovar el perquè d'aquella rialleta; el Brugent o Riera d'Amer s'havia sortit de mare, tot anegant